

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
Norwegian School of
Theology, Religion and Society

«Hva slags forhold kan man egentlig ha til treenigheten når man er 15 år, da?»

En kvalitativ empirisk undersøkelse av hvordan kateketer i Den norske kirke reflekterer over treenighetsteologiens relevans for konfirmanTERS livstolkning

Camilla Jørgensen

Veileder

Førsteamanuensis Kristin Graff- Kallevåg

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,

AVH5045: Masteroppgave i Erfaringsbasert master i kirkelig undervisning (15 ECTS),
vårsemesteret 2021

Antall ord: 15 237

Forord

Tusen takk til kateketene som deltok i studien. Uten deres generøse deling av tid og refleksjoner ville denne avhandlingen aldri eksistert. Samtalene med dere gav meg innsikt i treenighetsteologiens omfattende innhold og mangfold, og ikke minst stolthet over selv snart å kunne kalle meg kateket.

Tusen takk til veileder Kristin for tett oppfølging, for alltid ivaretakende og konstruktiv veiledning, for støtte og tro på prosjektet hele veien. Heller ikke uten deg, hadde dette prosjektet blitt til.

Takk til bispedømmerådgiver (anonymisert for å ivareta informantenes personvern) for hjelp med å finne kateketer jeg kunne spørre om å delta ut fra studiens utvalgsriterier.

Takk til Mari og Anne- Helen for spennende følge og støtte gjennom studieløpets opp- og nedturer.

Takk til Gro, Ieva, Dagfinn og Rasmus som har lest manus og gitt verdifulle kommentarer.

Takk til mine gode kolleger for støtte og givende kollegasamtaler, og utfordringer som har utviklet meg som kateket i praksis.

Takk til alle konfirmantene jeg har hatt ansvar for gjennom de siste ni årene, dere har inspirert meg til stadig å søke gode forklaringer på teologiske spørsmål.

Og til sist: Kjæreste Rasmus, Margit og Sturla: Dere er viktigst av alt! Takk for kjærlighet og tålmodighet. Og til dere andre i familien min; takk for all støtte og omsorg slik at jeg kunne gjennomføre masterstudiene.

Sammendrag

Denne oppgaven er en kvalitativ, empirisk undersøkelse av hvordan tre kateketer i Den norske kirke reflekterer over treenighetsteologi og dens relevans for konfirmanterens livstolkning. Jeg spør: Hvordan reflekterer kateketer i Den norske kirke over treenighetsteologiens relevans for konfirmanterens livstolkning? Det er kateketenes perspektiv og forståelse om temaet som er min analyseenhet, derfor ble kvalitative forskningsintervju brukt som datainnsamlingsstrategi. Jeg analyserer intervjuene ved hjelp av abduktiv metode. Det er Catherine Mowry LaCognas (1991) sosiale treenighetsteologi som utgjør hovedteoriperspektivet i denne oppgaven.

Studiens hovedfunn viser at det finnes en ambivalens innad i hvert intervju i forhold til i hvilken grad kateketene opplever treenighetsteologi som relevant for konfirmanter. Funnene peker også i retning av at forklaringer av treenighetsteologi med utgangspunkt i den treenige Guds virke i frelseshistorien (såkalt økonomisk perspektiv på treenighet), kan lede til økt mulighet for å se relevansen av doktrinen. Den hellige ånd oppleves av kateketene som den av de tre personene i treenigheten som er mest komplisert å forstå og forklare, samtidig beskriver kateketene at Den hellige ånd er den som virker til endring og ny praksis, noe som indikerer at de likevel ser denne personen som praktisk relevant for levd liv.

I drøftingskapitlet argumenterer jeg for at en treenighetsteologi med vekt på økonomiske perspektiver kan øke mulighetene for at treenighetsteologien kan bli relevant for konfirmanterens liv og livstolkning. Videre hevder jeg, med utgangspunkt i kateketenes refleksjoner, analysert i lys av LaCognas teori, at sosial treenighetsteologi kan yte ressurser for ulike deler av livstolkningen, både for menneskelige selvforståelser, og for etikk. På den bakgrunn argumenterer jeg blant annet for at det å inkludere temaet klimautfordringer som en del av undervisningen om treenighetsteologi, kan bidra til å få frem treenighetsteologiens aktualitet og relevans.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Beskrivelse av temavalg	1
1.2	Bakgrunn og «kort og godt» om oppgaven	2
1.3	Problemstilling, forskningsspørsmål og avgrensning	3
1.4	Målsetting og struktur	3
2	Metode	4
2.1	Metode- innledning, avgrensning og utvalgskriterier	4
2.2	Mer om de kvalitative forskningsintervjuene.....	6
2.3	Om analysestrategi og utvikling av analysekategorier.....	7
2.4	Forskerrollen og andre metodiske refleksjoner	8
2.4.1	Refleksjon over hovedfunnene	10
3	Teori.....	11
3.1	Teori på ulike nivåer	11
3.2	Faglig plassering og teologiforståelse	11
3.3	Forskningsoversikt	13
3.4	Forståelse av sentrale begreper	14
3.5	Teologisk kontekst for LaCugnas treenighetsteologi.....	16
3.6	LaCugnas treenighetsteologi	18
4	Analyse	21
4.1	Innledning til analyse	21
4.2	Hvordan beskriver kateketene den treenige Gud?.....	22
4.3	Hvordan reflekterer kateketene over treenighetsteologiens relevans for konfirmanter livstolkning?.....	27
4.4	Oppsummering og presentasjon av hovedfunn	33
5	Drøfting.....	36

5.1	Innledning til drøfting	36
5.1.1	Økonomiske beskrivelser og treenighetsteologisk relevans	37
5.1.2	Den rommelige treenighet.....	40
5.1.3	Treenighetsteologien og ungdoms forståelse av tilværelsen	42
6	Avslutning: Oppsummering og utblikk	45
7	Litteratur	47
8	Vedlegg.....	50
8.1	Vedlegg 1, Intervjuguide til semistrukturert intervju.....	50
8.2	Vedlegg 2, Informasjonsskriv om deltakelse i forskningsprosjekt	52
8.3	Vedlegg 3, Godkjenning fra NSD	56
8.4	Vedlegg 4, Redegjørelse for gjenbruk av teori i hht godkjent unntaksbestemmelse	59

1 Innledning

1.1 Beskrivelse av temavalg ¹

Ifølge Den norske kirkes bekjennelse skrifter er den kristne Gud å forstå som treenig. Svært forenklet kan man da si at kirken bekjenner én Gud bestående av tre: Gud, Jesus Kristus og Den hellige ånd. Treenighetslæren og trinitariske formler preger gudsforståelsen, så vel som liturgisk språk, gudstjeneste- og bønnepraksis i kirken.

Kirkens konfirmentarbeid er forankret i kirkens nasjonale rammeplan for trosopplæring. Her er formålet om å bli kjent med den treenige Gud helt sentralt. Videre er formålet at konfirmentene skal veiledes til kristen livstolkning (Kirkerådet, 2010, s. 4).

Mange har uttrykt at treenighetslære kan oppleves abstrakt og være vanskelig å gripe. Videre kan det være en utfordring å finne ut av hvordan treenighetsdogmet kan ha relevans for og betydning i den enkeltes liv (Kärkkäinen, 2007, s. xi-xv). Det gjelder også for kirkelig ansatte med teologisk utdanning, slik som kateketene jeg har intervjuet i denne studien. Det oppleves derfor ikke som en enkel oppgave å forklare treenighetsteologi på en måte som kan bidra til at konfirmanter kan settes i stand til å tolke sitt eget liv i lys av den. Og nettopp derfor mener jeg det er en viktig oppgave for en kateket å fordype seg i denne problematikken.² Hvordan kan konfirmanter utvikle en livstolkning som inkluderer en forståelse av den treenige Gud, hvis det er slik at treenighetsteologi er så vanskelig tilgjengelig? Hvordan kan kateketen formidle en treenighetsforståelse som kan oppleves relevant for ungdommers liv? Temaet for denne masteroppgaven er treenighetsteologi og konfirmanter livstolkningsmulighet i lys av denne.

¹ Noen av momentene i 1.1 har jeg også løftet fram i innledningen i mitt tidligere masterarbeid (2020).

² Temaet og problemstillingen er selvfølgelig aktuell også for andre yrkesgrupper som arbeider med konfirmentundervisning. Jeg skriver denne masteroppgaven som del av kateketutdanning, derfor bruker jeg kateketbetegnelsen her.

1.2 Bakgrunn og «kort og godt» om oppgaven

I et tidligere masterarbeid jeg har skrevet, brukte jeg teoretisk metode og undersøkte hvordan treenighetsteologien til Catherine Mowry LaCugna (1991) kunne forstås i lys av det mer generelle livstolkningsbegrepet/- teorien til Peder Gravem (1996).³ Her argumenterte jeg for at LaCugnas treenighetsforståelse kan være en ressurs for kristen livstolkning, særlig i kontekst av kirkelig undervisning og trosopplæring for barn og unge (2020).

LaCugnas treenighetsforståelse⁴ kan plasseres inn i en treenighetstenkning som ble toneangivende fra 1970- tallet av som kalles sosial, relasjonell eller narrativ.⁵ Man forstår da Gud som et kjærlighetens fellesskap (eng. *communion*); et indretrinitariske fellesskap så vel som fellesskap med sin skapning. Ifølge den finsk- amerikanske teologen Veli- Matti Kärkkäinen finnes det flere ulike teorier vi kan betegne som sosial treenighetslære. Et fellestrekk handler om forståelsen av begrepet «person» som brukes om Gud, Jesus og Den hellige ånd. Gud er fellesskap som personer; som defineres som å være i relasjon til «en annen» for å eksistere (2007, s.59ff).

Ifølge LaCugna vedrører treenigheten slik mennesket på en nær måte, så vel som at hun mener den har praktiske konsekvenser for menneskets liv (1991, s.1,3). Derfor kan LaCugnas treenighetsforståelse anses som et vel så interessant og relevant perspektiv for en empirisk undersøkelse som for teoretisk analyse. Med hjelp fra min veileder, Kristin Graff- Kallevåg, ble det mulig for meg å videreføre tematikk og teori fra mitt tidligere arbeid til denne foreliggende masteroppgaven, som er en empirisk kvalitativ studie. Gjennom analyse av kvalitative forskningsintervjuer med tre kateketer som arbeider i Den norske kirke, undersøker jeg her kateketenes refleksjon over treenighetsteologi sett i forhold til livstolkning i konfirmantundervisningskontekst. Materialet mitt er de transkriberte intervjuene med disse tre kateketene.

³ Se vedlagt beskrivelse av gjenbruk av teori fra tidligere masterarbeid. Jeg refererer videre slik: «Mitt tidligere masterarbeid (2020)» eller (Eget arbeid 2020)

⁴ Når jeg redegjør for LaCugnas teori (1991) her og i det følgende, vil jeg ligge tett opp til mitt tidligere masterarbeid (2020).

⁵ Videre vil jeg for enkelhets skyld kun bruke ordet sosial om denne retningen.

1.3 Problemstilling, forskningsspørsmål og avgrensning

På bakgrunn av innledningen over spør jeg her: *Hvordan reflekterer kateketer i Den norske kirke over treenighetsteologiens relevans for konfirmanter livstolkning?*

Videre deles problemstillingen opp i følgende tre forskningsspørsmål, der de to første vil fungere som analyse spørsmål, og det siste som drøftingsspørsmål:

a) Hvordan beskriver kateketene den treenige Gud?

b) Hvordan reflekterer kateketene over treenighetsteologiens relevans for konfirmanter livstolkning?

c) Hvilken relevans kan treenighetsteologien ha for konfirmanter livstolkning? ⁶

Begrepene jeg bruker vil jeg definere i teorikapitlet.

Det kommer fram av problemstillingen at kateketene reflekterer over treenighetsteologiens relevans for livstolkning innenfor konteksten konfirmantundervisning. Jeg vil derfor presisere at jeg avgrenser meg fra å gå inn i fagområdene didaktikk og pedagogikk, fordi jeg her ikke har til hensikt å studere temaet med tanke på hvordan undervisning og læring foregår. Imidlertid vil jeg helt til slutt peke på noen konsekvenser av studien for hvordan jeg mener kateketen bør tematisere treenighetsteologi i konfirmantundervisningen.

1.4 Målsetting og struktur

Med denne masteroppgaven vil jeg sikte mot å få en dypere forståelse av hvordan de tre kateketene forstår Gud som treenig ut fra sine beskrivelser, og hvordan de reflekterer over hvilken relevans treenighetsforståelsen kan ha for konfirmanter livstolkning.

Studien vil kunne bidra til refleksjon om et sentralt teologisk emne som treenighetslære, sett i et livstolkningsperspektiv i kontekst av Den norske kirkes konfirmantarbeid. Den vil imidlertid også, etter mitt syn, kunne bidra inn i en diskurs om treenighetsforståelse innenfor

⁶ Likner delproblemstillingen i mitt tidligere arbeid (2020)

en mer systematisk-teologisk sammenheng. Dette på grunnlag av den faglige plassering og teologiforståelse jeg legger til grunn, som redegjøres nærmere for i avsnitt 3.2.

Den videre strukturen i oppgaven er som følger: I kapittel 2 vil jeg beskrive og reflektere over oppgavens metode. Kapittel 3 er en redegjørelse for LaCugnas treenighetsteologi der jeg også plasserer den inn i en større treenighetsteologisk kontekst. Videre definerer jeg her den forståelsen av livstolkningsbegrepet jeg vil legge til grunn. I kapittel 4 presenteres analysen av materialet med de kvalitative forskningsintervjuene, og i kapittel 5 drøftes oppgavens problemstilling. Kapittel 6 er en avslutning med oppsummering og utblikk.

2 Metode

2.1 Metode- innledning, avgrensning og utvalgs-kriterier

Metode kan beskrives som veien mot et mål (Kvale & Brinkmann, 2015, s.140). Målet for denne oppgaven er å svare på problemstillingen jeg introduserte i innledningen, på en måte som i størst mulig grad følger en vitenskapelig tilnærming i metode- og materialvalg, samt i bruk av teori.

Siden jeg her er interessert i å finne ut av hvordan kateketer, ut fra sine praksiserfaringer fra konfirmantarbeid, forstår treenighetslæren i et livstolkningsspektiv, valgte jeg kvalitative forskningsintervju som datainnsamlingsstrategi. Jeg kunne gjort feltarbeid med observasjon av hvordan konfirmantundervisningen foregår i praksis, men av hensyn til omfanget ⁷ valgte jeg å intervju kun tre undervisningsansatte med stillingsbetegnelsen kateket. Dette siden jeg selv tar kateketutdanning, og da utvalget var lite hadde jeg mulighet til å gå i dybden i forståelsen kateketene satt med.

Jeg valgte mine tre informanter ut fra det vi kan kalle et strategisk utvalg (Flyvbjerg, 2001, s.78-79)⁸. Dette fordi jeg ville undersøke hvordan ansatte «som lykkes» reflekterer over

⁷ Denne oppgaven utgjør kun 15 studiepoeng.

⁸ Jf informasjonsorientert (strategisk) eller tilfeldig utvalg (Ibid.)

treenighetsteologi og dens relevans for konfirmanterens livstolkning.⁹ Å prøve å få tak i hvordan slike «best cases» reflekterer, vil kunne øke studiens gyldighet i større grad enn om kateketene ble valgt tilfeldig, siden utvalget kun er tre stykker (Ibid.).

Følgende utvalgskriterier lå derfor til grunn for deltakelsen: Kateketene hadde ansvar for å planlegge og gjennomføre konfirmentarbeid. Det var videre stabile samarbeidsforhold mellom de ansatte i menighetenes konfirmentarbeid, det vil si at det ikke hadde vært utskiftning av ansatte i den seinere tiden. Slik var konfirmentarbeidet godt etablert. Til sist, og kanskje også viktigst, hadde menighetene ansatte og konfirmanter som opplevde tilfredshet med måten konfirmentarbeidet utøvdes på, ved at de for eksempel hadde stor oppslutning og/ eller fornøyde konfirmanter. Det var videre viktig for meg at jeg selv ikke kjente deltakeren, slik at sjansen for lojalitetskonflikter i møte med deltakeren og de opplysninger som kunne komme fram, ble mindre.

Jeg henvendte meg til et bispedømmekontor for å få kontaktopplysninger for relevante deltakere. Jeg tok deretter selv kontakt med dem og de fikk informasjonsskriv/ samtykkeskjema for behandlingen av personopplysninger i henhold til søknaden til Norsk senter for forskningsdata (NSD). På forhånd hadde NSD godkjent søknaden om å behandle de innsamlede opplysningene knyttet til deltakerne. Deltakerne gav sitt informerte samtykke til å være med i studien.

De tre menighetene befinner seg i ulike byer på østlandsområdet, der jeg selv bor. Jeg hadde planlagt å gjennomføre intervjuer i fysiske møter uten lang reiseavstand, på grunn av pandemisituasjonen med ulikt smittetrykk i ulike deler av landet. I intervjufasen av prosjektet var det dessverre enda strengere reiserestriksjoner enn i planleggingsfasen, derfor foregikk intervjuene i telefonsamtaler. Man kan da si at jeg gikk glipp av nonverbal kommunikasjon. Jeg vurderte det imidlertid slik at fordelene med bruk av lyd samtale for å kunne fokusere på å lytte oppmerksomt, veide opp for de nyanseforskjeller fra nonverbal kommunikasjon man kan fange opp på video.

⁹ Denne strategien er også brukt i andre nyere empiriske studier av norsk kirkeliv, f.eks. Johnsen, 2017.

2.2 Mer om de kvalitative forskningsintervjuene

Ifølge Kvale og Brinkmann er formålet med kvalitative forskningsintervju «å forstå sider ved intervjupersonens dagligliv, fra hans eller hennes perspektiv» (2015, s.42). I forhold til min studies fokus og retning handler det her om den forståelse av treenighetsteologi kateketer utøver sitt arbeid med.

Med kvalitative forskningsintervju har jeg mulighet til kun å undersøke de få utvalgte kateketenes forståelse, men jeg får samtidig mulighet til å gå i dybden i denne forståelsen. Ved bruk av kvalitative forskningsintervjuer, mener jeg at jeg har etablert et materiale som gjør det mulig for meg å nå målsettingen for denne studien som er å svare på oppgavens problemstilling. Dette har å gjøre med oppgavens validitet.¹⁰

I forbindelse med søknaden til NSD, hadde jeg utarbeidet en intervjuguide knyttet til problemstillingen og forskningsspørsmålene mine.¹¹ Intervjuguiden ble utarbeidet med tanke på semistrukturerte intervjuer, slik at det også var mulig for meg å stille oppklarings- eller utdypende spørsmål underveis (Ibid., s.156ff).

Jeg gjennomførte først ett pilotintervju med en kateket, som ledet til en justering av intervjuguiden, samt nyttige tilbakemeldinger på min rolle i intervjusituasjonen. Jeg ønsket at informantene skulle føle seg trygge, og åpne opp mer enn de ville lukke seg. Det var en fare for at de ville føle seg usikre eller forsvare seg hvis spørsmålene opplevdes for krevende eller verdiladete. Kvale og Brinkmann beskriver selve intervjusituasjonen som et håndverk det krever trening for å mestre (2015, s.35), noe jeg fikk bekreftet av egen erfaring: Det er ikke gjort i en håndvending å lære seg godt intervjuhåndverk.

Under intervjuene var det videre utfordrende å balansere det å gi deltakerne plass til å fortelle fritt, mot det å skulle styre intervjuet i ønsket retning. Samtidig var det nødvendig at jeg fulgte intervjuguiden, for å etablere et materiale som kunne svare på mine forskningsspørsmål.

¹⁰ Siden dette kun er en 15-studiepoengs oppgave, har jeg avgrenset meg fra å beskrive validitet og reliabilitet nærmere.

¹¹ Se vedlagt intervjuguide.

Intervjusamtalene ble tatt opp på lydopptaker. Jeg satt i et lydtett, lukket rom, med telefonen på høytaler og den eksterne lydopptakeren ved siden av. Jeg transkriberte deretter lydopptaket til et skriftlig materiale, der personopplysninger ble anonymisert eller slettet i selve transkriberingsprosessen. Materialet jeg analyserer i oppgaven, er derfor de transkriberte intervjuene.

2.3 Om analysestrategi og utvikling av analysekategorier

Etter at materialet var ferdig transkribert og etablert, kunne jeg starte den aktive kode- fasen i analysearbeidet (Anker, 2020, s.73ff). Jeg benyttet tematisk innholdsanalyse og *abduktiv* metode; en vekselvirkning mellom empiristyrte og teoristyrte analyse (Anker, 2020, s.40-60). Jeg søkte å forstå fenomenet treenighetsteologi i et livstolkingsperspektiv, og tolke den mening kateketene uttrykte ut fra sin sammenheng og i lys av teoretiske perspektiver.

Etter analysefasens kode- og kondenseringsarbeid (Ibid., s.73ff), endte jeg opp med totalt seks analysekategorier. To av disse var teoridrevne, hentet fra LaCognas teori: «Gud forstått ut fra Guds indretrinitariske liv (immanent)» og «Gud forstått ut fra Guds handling i verden (økonomisk)». De følgende fire ble etablert i den empiriske kodingen av materialet: «Treenigheten åpner for endring og ny praksis», «Treenighetens betydning for selvforståelse og mangfold» med underkategorien «Den rommelige treenighet»¹² og «Gud er alltid større/ Den vanskelige treenigheten».

La meg nå i grove trekk beskrive framgangsmåten jeg brukte for å utvikle analysekategoriene. I den første «rå- analysen» av materialet foretok jeg en empiridrevet koding (Anker, 2020, s.75ff), med utgangspunkt i analyse spørsmålene mine. Ett og ett intervju ble studert for seg. Jeg noterte ned på gule lapper det innhold (koder) som kom fram fra intervjupersonenes uttalelser. Jeg forsøkte å gripe det meningsinnholdet eller fenomenet deltakeren brakte fram, noe vi kan kalle en fenomenologisk tilnærming til kodingen (Kvale & Brinkmann, 2015, s.226ff). Deretter gjorde jeg det samme for intervjumaterialet som helhet, altså ved å se på meningsinnholdet i alle tre intervjuene samlet. Jeg fant da likheter mellom kodene i de ulike intervjuene, som jeg kunne samle i større kategorier som fikk navn ut fra hovedtemaet i dem

¹² Selve kategorinavnet er lånt av Robert Jenson (Graff- Kallevåg, 2015, s.69), men innholdet er empiridrevet fra kodingen der kateket Kari snakker om at det er «stor plass» i treenigheten.

(Ibid., s.232-233). Når kateketene for eksempel snakket om identitet knyttet til Gud som skaper, kodet jeg dette innenfor kategorien «Treenighetens betydning for selvforståelse og mangfold».

I denne første fasen forsøkte jeg kun å oppdage og sortere fenomenene i seg selv, uten å tillegge egne tolkninger. Ifølge fortolkningsteori er det imidlertid ikke mulig fullt ut å frigjøre seg fra egne fordommer, som anses som en del av det å være menneske (Gadamer i Ibid., s.238). Jeg hadde i utgangspunktet en teoridrevet interesse for temavalg og problemstilling. Intervjuguiden, som ble utformet fra prosjektets problemstilling, var slik styrende for den retningen samtalen med kateketene tok. Det er derfor mulig en annen fortolker ville kodet og kategorisert annerledes enn jeg. Det at jeg som forsker er klar over dette fordomsphenomenet, kan imidlertid ses som et «filter» som likevel kan bidra til en analytisk distanse.

Etter den empiridrevne kodingen, forsøkte jeg å lese materialet på nytt med utgangspunkt i analyse spørsmålene, og i lys av LaCungas teori. Slik ble de to teoridrevne kategoriene etablert. Imidlertid gir også flere av de empiridrevne kategoriene gjenklang fra LaCungas teori.

Jeg vil beskrive nærmere valgene jeg har tatt med hensyn til drøftingen i avsnitt 5.1.

2.4 Forskerrollen og andre metodiske refleksjoner

Det finnes flere metodiske refleksjoner som kunne løftes fram. Jeg avgrensner meg her til å peke på et lite utvalg.

Slik jeg nevnte over bringer jeg som forsker med meg en forforståelse av intervjuets tema (Anker, 2020, s.111-112). Som problemstillingen for denne masteroppgaven viser, er jeg her interessert i kateketenes perspektiv på et tema jeg allerede hadde skrevet et tidligere masterarbeid (2020) om, og som derfor bidro i særlig grad til min forforståelse. Kateketene hadde imidlertid ikke den samme forforståelsen. Derfor ville mine spørsmål kunne virke ledende.

Imidlertid kan en slik dybdeteoretisk forståelse, som en mulig forankring for analysen også før datainnsamlingen starter, være en forutsetning for et vellykket kvalitativt prosjekt, fordi det er med på å bringe retning og fokus for studien (Kvale & Brinkmann, 2015, s.216). Slik

legger denne studien til rette for nærmest «å teste ut» i hvilken grad LaCognas teori kan gjenspeiles i praksis, og om og hvordan momenter fra denne teorien kan fremstå relevante for praksis.

Min erfaring fra gjennomføringen av intervjuene var at kateketene i stor grad selv brakte opp livstolkingsaspekter inn i samtalen, uten at jeg først hadde spurt direkte om det. Samtidig erfarte jeg at noen av spørsmålene mine om en eventuell sammenheng mellom livstolkning og treenighetsteologi ble vanskelige for kateketene å svare på. Jeg opplevde at kateketene var opptatt av å gjøre konfirmantarbeidet og kirkens tro så relevant og meningsfull som mulig, men at de samtidig ble usikre på eksplisitte spørsmål om treenighetsteologiens relevans for livstolkning. En mulig årsak til dette kan være den tradisjonelle oppfatning av treenighetsteologi som abstrakt og vanskelig, og derfor noe det kan være utfordrende å se i sammenheng med menneskelig livstolkning.

Er det slik at deltakerne i forskningsintervjuet ga svar som forskeren ville høre? (Graff-Kallevåg & Kaufman, 2018, s.14). Slik jeg ser det, er det vanskelig å avverge seg mot det man kan karakterisere som teologiske «fasitsvar». Før intervjuene la jeg imidlertid vekt på å informere grundig, både skriftlig¹³ og muntlig, om at jeg var interessert i deltakernes egne «dagligdagse» tanker om temaet, ikke boklige svar, eller såkalt «rett» lære. Jeg opplevde at kateketene var åpne i sine refleksjoner i samtalene, uten å være opptatt av å svare «korrekt». Samtalene var preget av felles undring og humor rundt et tema som tradisjonelt sett oppleves komplisert. Ifølge Kvale og Brinkmann kan et forskningsintervju sees som en samtale, der forskeren og deltakeren sammen skaper materialet og konstruerer kunnskap gjennom interaksjonen i intervjuene (2015, s.20-22).

Videre vil jeg trekke fram en metodisk utfordring knyttet til det vi kan kalle *insider/outsider*-problematikken (Alvesson, 2003). Dette temaet har sammenheng med at forskeren i kvalitative studier kan ses som studiens viktigste forskningsinstrument. Hvilken bakgrunn forskeren har bør avklares, slik at rammene for studien gjøres mest mulig tilgjengelig for leseren (Postholm, 2010, s.32,35). Jeg har bakgrunn som adjunkt i norsk og samfunnsfag og

¹³ Skriftlig informasjon er gitt i informasjonsskrivet for deltakelse i studien, som også er vurdert i behandlingen hos NSD (Norsk senter for forskningsdata). Se vedlegg.

har flere års erfaring med undervisning i grunnskolen. Det siste tiåret har jeg arbeidet som menighetspedagog i Den norske kirke. Jeg har samtidig studert ulike teologiske disipliner og fullført masterstudieprogrammet som leder til kateketutdanning. Når jeg i dag selv arbeider med konfirmanter i Den norske kirke, har jeg i utgangspunktet et *insider-* blikk på det feltet jeg skal studere. Da kan det være vanskelig å etablere god nok avstand og oppdage det som er, fordi jeg selv er så involvert i det fenomenet jeg studerer. Samtidig kan dette forholdet være en ressurs for studien for å etablere god kvalitet på materialet. Når jeg selv har erfart muligheter og utfordringer i konfirmantundervisning, kan jeg etablere god kontakt med intervjudeltakerne, som kan gjøre at de føler seg trygge og forstått (Kvale & Brinkmann, 2015, s.35).

Det kan også ligge etiske utfordringer i relasjonen som etableres mellom intervjuer og den intervjuede, nettopp fordi intervjuer har som formål å lede intervjuet i bestemt en retning. Intervjuede kan da føle seg som et «objekt» (Ibid.). Jeg forsøkte derfor å møte kateketene med en respektfull og ivaretagende holdning, samtidig som jeg lyttet oppmerksomt med tanke på å kunne oppdage flertydighet, samt lede samtalen i den retningen jeg ønsket.

Med denne oppgavens materiale og metode kan jeg ikke si noe om hva ansatte i konfirmantarbeid generelt vil tenke om temaet. Jeg mener studien allikevel kan bidra til interessant refleksjon og fagutvikling. Den kan for eksempel bidra til en diskusjon om hvilke livstolkningsmuligheter som kan ligge i en mer praktisk og kontekstuell treenighetsforståelse.

2.4.1 Refleksjon over hovedfunnene

Når det gjelder hvordan jeg har kommet fram til studiens hovedfunn, kan det kritiseres at jeg bruker LaCognas teori noe ukritisk, siden jeg får empirien slik til å «stemme» med teorien. Fant jeg kun det jeg lette etter?

Når jeg ser etter mulige sammenhenger mellom kateketenes beskrivelse av treenighetsteologien og svarene deres om dens relevans for livstolkning, mener jeg imidlertid observasjonen i hovedfunn nummer to (avsnitt 4.4) både er rimelig og relevant, nettopp som et resultat av aktiv bruk av teorien opp mot materialet. Til tross for gjentatt selvkritisk lesning mot min egen observasjon og tolkning, konkluderte jeg med det samme. Derfor mener jeg det er grunnlag for å forsvare funnet. Selvfølgelig er det metodiske forbehold å ta. Det kunne blitt et annet resultat dersom jeg hadde andre informanter, eller dersom jeg hadde opparbeidet meg

mer erfaring og kompetanse i intervjueteknikk, som kunne «skapt» et annet materiale (Kvale & Brinkmann 2015, s.22,35). Jeg kunne videre tolket materialet noe annerledes ved bruk av en annen teori. En annen fortolker kunne sett andre ting enn jeg. Jeg har valgt å presentere flere direkte sitater fra materialet for å vise hva jeg baserer tolkningene mine på. Det gir også rom for å kritisere mine tolkninger.¹⁴

3 Teori

3.1 Teori på ulike nivåer

Teorier finnes på mange nivåer, fra overbyggende paradigmer til såkalte mellomteorier og substantive teorier (Postholm, 2010, s.20ff). LaCugnas teori vil kunne plasseres som substantiv teori, som kan være anvendbar blant annet i kvalitative analyser (Anker, 2020, s.56ff). Det er imidlertid viktig å være klar over hvilke teorier vi bringer med oss på et mer et overordnet nivå som «et uttrykk for hvordan man oppfatter verden» (Ibid., s.33). Det å klargjøre forskerposisjonen innenfor en slik vitenskapsteoretisk plassering kan være nødvendig for at analysen skal kunne bli troverdig (Anker, 2020, s.49). Jeg inntar her en såkalt sosialkonstruktivistisk posisjon. Innenfor dette verdenssyn sees kunnskap som et resultat av forhandling i sosial samhandling, samt menneskelig fortolkning (Postholm, 2010, s.21).

3.2 Faglig plassering og teologiforståelse

En masteroppgave er ofte en del av en større fagsamtale. Denne vil jeg plassere innenfor en empirisk, pragmatisk og kontekstuell teologisk retning. Det handler om teologi i praksisfeltet og dens potensial for menneskelig livstolkning i konfirmantarbeid. Slik jeg skrev i innledningen mener jeg at oppgaven imidlertid også kan bidra inn i en systematisk-teologisk sammenheng. Dette siden temaet treenighetsteologi er et sentralt dogme i kirkens lære, og

¹⁴ Dette er del av de metodiske refleksjoner som det er viktig å ta med i betraktning, ved å gjøre studien så gjennomsiiktig som mulig, for å øke dens pålitelighet og validitet (se Kvale & Brinkmann, 2015).

fordi jeg vil plassere meg innenfor den såkalte praksisvendingen i teologifaget, der blant andre teologen Jan- Olav Henriksen har en viktig stemme. Henriksen er opptatt av hvordan religion kan brukes i menneskers liv (2007; 2016).

Innenfor den såkalte *Ordinary Theology*- forskningen, finner vi bidrag til praktisk teologi og empirisk-teologisk metode som kan sies å utfordre det tradisjonelle synet på hvordan teologi utvikles (Astley, 2002). Jeff Astley og hans forskerkolleger tar nemlig utgangspunkt i den teologi mennesker uten teologisk utdanning har. Siden jeg her undersøker treenighetsforståelsen til kateketutdannede, handler det naturlig nok ikke om ufaglærtes teologiske forståelse. Imidlertid kan det ofte være forskjell på den teologi som finnes i teorien, og den teologi som kateketene reflekterer over ligger til grunn for deres praksis. Ved slik å ta utgangspunkt i empirien og hva utvalget kateketer selv tenker om forståelsen av den treenige Gud, og deres refleksjoner over relevansen for konfirmanterens livstolkning, settes det ord på hva kateketer forsøker å gjøre i sin praksis. Siden jeg her ikke samtidig observerer kateketenes praksis, har forskningsintervju som metode begrensninger som jeg har redegjort for ovenfor. Mitt poeng i denne sammenheng er at jeg slutter meg til det synet både Henriksen og Astley legger til grunn, at empirisk teologi kan være betydningsfull for å videreutvikle også teoretiske perspektiver (2002; 2016), og at praktisk teologi og systematisk teologi kan inngå i konstruktiv samtale.

Hvilken teologiforståelse kan slik ligge til grunn for denne oppgaven? I kristen dogmatikk¹⁵ er et alternativ at man kan se teologi som læren om menneskets tro på Gud (Hegstad, 2015, s.15). Kristen troslære kan begrunnes både ut fra tolkninger av Bibelen, kirkens bekjennelsesskrifter og den kirkelige tradisjon. Men samtidig bør den også være begrunnet ut fra samtidens fortolkning. Teologi bør derfor være relevant og meningsfull, og noe vi også kan «stå inne for i dag» (Gravem, 1996, s.263).

Henriksen (2007) har tatt til orde for en moderne, kontekstavhengig teologi og mener teologiens funksjon i kirken kan sammenliknes med menneskets samvittighet. Han skriver «at teologien på samme måte som en samvittighetsfull person bare er i stand til å sikre at ting

¹⁵ Jeg veksler her mellom å bruke begrepene 'kristen troslære', 'kristen dogmatikk' og 'systematisk teologi', da jeg forstår at de viser til den samme teologiske disiplinen (Hegstad, 2015, s.13ff).

fungerer bra ved å være oppmerksom på andre, ta hensyn til dem og møte dem» (Ibid., s.22). Jeg støtter meg til dette synet. Det er mitt utgangspunkt at teologi bør kommunisere med dagens ungdom. Da mener jeg vi både må snakke sant om hvordan livet faktisk oppleves, og samtidig være ærlig om at det er mye vi ikke forstår. I teologi er det alltid mye som vil ligge utenfor vår kunnskapstilgjengelighet. Dette kan beskrives med de kjente latinske ordene *Deus semper major*: Gud er alltid større.

3.3 Forskningsoversikt

Det finnes mange relevante studier både innenfor systematisk teologi om treenighetslære og innenfor praktisk teologisk forskning. For avgrensningens skyld velger jeg her kun å nevne noen få sentrale bidragsytere.

Innenfor systematisk-teologisk forskning som omhandler sosial treenighetsteologi finner vi «klassikere» som Jürgen Moltmann (1981), Wolfhart Pannenberg (1991) og John Zizioulas (1985), samt noe nyere bidrag fra blant andre Colin Gunton (1997), Gerald O'Collins (1999), Stanley Grenz (2001).

Teologen Grenz bidrar for eksempel til utvikling av teologisk antropologi (menneskesyn) ved å diskutere utkast til moderne treenighetsteologi, blant annet LaCognas posisjon.

Vi finner også bidrag som representerer kritikk av den sosiale treenighetslæren, for eksempel fra Brian Leftow (2011) og Hasker (2010).¹⁶

På norsk har Svein Rise en bok om treenighetsteologi kalt *Treenig teologi* (2017). Han gir en gjennomgang av treenighetsdoktrinen fra systematisk-teologisk synsvinkel, men også historisk og hvordan treenighetsteologi kan brukes i dagens samfunnskontekst.

¹⁶ I drøftingsdelen omtales kritikk av LaCognas teori.

Kristin Graff- Kallevåg (2015) skriver om Catherine Mowry LaCognas treenighetsteologi sett i forhold til dåpsteologi. Denne er teoretisk relevant for min studie, siden den blant annet omhandler LaCognas treenighetsteologi.

Jeg har allerede nevnt den såkalte *Ordinary Theology*– forskningen til blant andre Jeff Astley (2002), og Henriksens bidrag *Everyday Religion as Orientation and Transformation: A Challenge to Theology* (2016). Dette er relevante bidrag for å belyse empirisk-teologisk betydning for teori, så vel som for å løfte fram teologiens bruksdimensjon/pragmatiske konsekvenser.

Den britiske forskeren Mark Cartledge, som for øvrig er i forskningsfellesskap med Jeff Astley, har blant annet undersøkt kvantitativt empirisk treenighetsforståelse ved å studere et større antall britiske teologistudenters holdninger til treenighetsforståelse (2006). Han finner at det er en sammenheng mellom studentenes holdninger til treenighetsdoktrinen og variabler knyttet til utdanning og kirkesamfunnstilhørighet.

Harald Hegstad (2018) har undersøkt empirisk kirkelige ansattes forståelse av hvordan Gud kan erfares, men ikke med særlig henblikk på selve treenighetsdoktrinen. Imidlertid fant Hegstad at de kirkelig ansatte ikke løftet fram en forståelse av Den hellige ånds særlige betydning. Dette er motsatt av hva jeg finner i mitt materiale.

Ut fra det jeg har kunnet finne ut, ser imidlertid ingen av studiene i norsk sammenheng på empiriske tolkninger av kirkelig ansattes treenighetsteologi i konteksten konfirmantarbeid.

3.4 Forståelse av sentrale begreper

I problemstillingen brukte jeg begrepet «treenighetsteologi». «Treenighetsteologi» betegner den delen av kristen troslære som omhandler forståelsen av at Gud, som er én, også er en relasjon mellom, og møter mennesket som, Gud Fader, Sønnen/ Jesus og Den hellige Ånd. I min analyse av intervjuene, vil jeg bruke teoriperspektiv fra LaCognas treenighetsforståelse,

som jeg vil gjøre rede for nedenfor. Deltakerne i denne studien kan imidlertid legge en annen mening i treenighetsteologi enn den forståelse som følger av LaCognas sosiale retning.¹⁷

Også «livstolkning» er et sentralt begrep i problemstillingen. Jeg har i mitt tidligere masterarbeid (2020) gjort rede for Peder Gravems livstolkningsteori. I denne oppgaven vil jeg avgrense meg fra å gå inn i livstolkningsteori som sådan, men legge til grunn definisjonen av «kristen livstolkning» fra Plan for trosopplæring. Her forstås kristen livstolkning som «å forstå seg selv og tilværelsen i lys av relasjonen til Gud, seg selv og andre mennesker og i forhold til skaperverket» (Kirkerådet, 2010, s.14). Det kan også sies at treenighetsteologi i seg selv utgjør en systematisk teologi og samtidig en kristen livstolkning (Hegstad, 2015, s.21).

Gravems forståelse av «kristen livstolkning» innebærer at livstolkningen har sitt utgangspunkt i Bibelen og dens virkningshistorie (1996, s.263). Jan- Olav Henriksen (2013) presiserer imidlertid at både åpenbarte erfaringer (gitt gjennom frelseshistorien i Bibelen) og allmenne erfaringer (menneskelige erfaringer som er uavhengig av en åpenbaring), bør og kan inkluderes i en livstolkning vi kaller kristen. Dette fordi den kristne livstolkningen bør være holdbar også i møte med livets allmenne erfaringer.¹⁸

For konfirmanter i dag som ofte ikke har inngående kjennskap til den kristne tro, verken i tankemessig innhold eller i praksiser, kan det være viktig å utvide hvilke erfaringer vi kan tenke på som «kristne». Jeg vil videre i oppgaven legge til grunn en slik sammensatt forståelse av hva kristen livstolkning er, samtidig vil jeg for det meste kun bruke «livstolkning» i fortsettelsen. Dette fordi jeg er interessert i i hvilken grad den livstolkning som ungdom «faktisk har» når de kommer til kirkens konfirmasjonsopplæring, kan spille inn i dialog med kirkens lære.

Jeg vil også understreke at «konfirmanterens livstolkning», i henhold til problemstillingens ordlyd, naturlig nok ikke er en ensartet størrelse. Jeg mener imidlertid det er vesentlig med et empatisk utgangspunkt i møte med «den andre» i konfirmantundervisningskonteksten, derfor bruker jeg her uttrykket «konfirmanterens livstolkning», til tross for at vi strengt tatt ikke kan

¹⁷ Se definisjon av sosial treenighetslære i avsnitt 1.2.

¹⁸ Dette har jeg vært inne på i mitt tidligere masterarbeid (2020)

vite noe om den. Jeg forstår da uttrykket som at det handler om hvordan ungdom oppfatter seg selv og den virkeligheten de erfarer i vår mangfoldige kultur- og samfunnskontekst i dag, den kirkelige kontekst inkludert.

3.5 Teologisk kontekst for LaCugnas treenighetsteologi

Jeg vil nå redegjøre kort og avgrenset for den treenighetsteologiske konteksten LaCugnas treenighetsteologi utvikles i. Det følgende ligger tett opp mot tekst fra mitt tidligere masterarbeid (2020).

Læren om treenigheten kan betegnes som den kristne doktrinen som oldkirken var mest opptatt av (Kärkkäinen, 2007, s.23ff). Arbeidet med å meisle ut en treenighetslære som kunne bidra til å opprettholde kirkens enhet¹⁹ i størst mulig grad, var teologisk krevende, blant annet siden det ikke finnes en klart definert treenighetslære i Bibelen (Hegstad, 2015, s.75ff).

I de første hundre årene var det teologiske stridigheter om hvilken guddommelig posisjon Jesus og Den hellige ånd hadde.²⁰ De teologiske uenighetene endte imidlertid med at kirkefedrene godkjente det vi kaller Den nikenske trosbekjennelse i år 325, med en justering i år 381 (Ekstrand, 2007, s.129).

Det utviklet seg flere ulikheter i begrepsbruk og innholdsnyanser mellom øst- og vesttradisjonene. LaCugna beskriver det slik: “Greek trinitarian theology in general might well be described as an “ontology of the economy”, and the Latin approach as an “ontology of theology”” (1991, s.248). Ontologi handler om hvordan vi forstår virkeligheten (Anker 2020, s.47). I vest, med kirkefader Augustin i spissen, var man for eksempel mer opptatt av den *enhet* de tre personene hadde, med utgangspunkt i mer abstrakte teologiske modeller fra den akademisk- teologiske diskurs. Teologi ble oppfattet som studiet av Gud i seg selv, uavhengig av menneskelig fortolkning. Derfor har denne tradisjonen også blitt kalt spekulativ (Graff-

¹⁹ Jf. Kärkkäinens beskrivelse «the «undivided» church» (2007, s.43), som kan karakterisere de første 400 årene i kirkens historie.

²⁰ For avgrensningens skyld vil jeg ikke gå nærmere inn i disse stridighetene her.

Kallevåg, 2015, s.169). Den østlige retningen derimot, med de tre såkalte kappadokierne²¹ i spissen, vektla de ulike personenes egenart mer enn deres felles enhet (Ekstrand, 2007, s.130).²² Her tok man i noe større grad utgangspunkt det vi kunne vite om de tre personene ut fra menneskelige erfaringer fra bibelhistorien.

Helt opp til vår moderne tid, har treenighetslæren forblitt nokså uforandret. Med opplysningstiden fikk imidlertid treenighetslæren igjen oppmerksomhet. På grunn av økt interesse for empiri og den positivistiske troen på vitenskapens stadige framskritt, mente blant andre opplysningsfilosofen Immanuel Kant (1724-1804) at treenighetsdoktrinen var irrelevant (Kärkkäinen, 2007, s. xii). Denne perioden har av noen blitt kalt for treenighetsdoktrinens «fall» (LaCugna, 1991, s.230-232), og er et viktig bakteppe for hvorfor LaCugna vil få fram relevansen av sin treenighetsteologi.

Den tyske teologen Karl Barth (1886-1968) regnes som den første som «reintroduserer» treenighetslæren i vår moderne tid. Barth tar et oppgjør med den abstrakte og spekulative tendens som oldkirkens teologer tilla treenighetsdoktrinen ved vestkirkens utgangspunkt i en såkalt teologisk ontologi, som jeg har beskrevet over. For Barth blir det vesentlig å ta utgangspunkt i Guds selv- åpenbaring i frelseshistorien gjennom Jesu død og oppstandelse.

Barths arbeid kan sies å ha banet vei for hans navnebror Karl Rahner (1904-1984) (Kärkkäinen, 2007, s.68ff), som rundt 1970 presenterte «en regel» om treenigheten. Denne har hatt stor betydning for moderne treenighetsforståelse og tar utgangspunkt i det som har vært kjent som et skille mellom treenighetens to hovedperspektiver: *Immanent* og *økonomisk* treenighet. Det *immanente* perspektivet refererer til den indre sammenhengen eller relasjonen mellom de tre personene i guddommen. Det *økonomiske* perspektivet refererer til Guds handling med, eller væren i verden, gjennom frelsesplanen ved Jesu død og oppstandelse, samt ved Den hellige ånds virke i verden (Hegstad, 2015, s.79-80). Det er mulig å snakke om treenigheten som immanent på den ene side, og økonomisk på den andre, men det er også en

²¹ De tre kappadokierne var et kollegium av teologer fra øst på 300- tallet (Hegstad, 2015, s.80).

²² Graff-Kallevåg betegner imidlertid også LaCugnas treenighetsteologi, som i stor grad bygger på «gresk ontologi», som spekulativ (2015, s.169). Jeg vil ikke gå nærmere inn på dette her, men jeg har nevnt dette også i mitt tidligere masterarbeid.

mulighet å følge den såkalte Rahners regel som kan formuleres slik: «The 'economic' Trinity is the 'immanent' Trinity and the 'immanent' Trinity is the 'economic' Trinity» (Kärkkäinen, 2007, s.78). Ifølge denne «Rahners regel» er det altså nødvendig å se Guds handling i verden gjennom frelseshistorien i sammenheng med Guds indretrinitariske liv og motsatt.

I vår moderne tid oppsto en fornyelse av treenighetslæren (Ekstrand, 2007, s.121). Forenklet kan man beskrive denne fornyelse som at fokus flyttes fra en treenighetslære som handler om Guds egenskaper og struktur i seg selv, til en lære om hvordan også mennesker, på grunn av treenigheten, kan relatere seg til Gud og verden.

3.6 LaCugnas treenighetsteologi

Catherine Mowry LaCugna (1952-1997) var en amerikansk, romersk-katolsk teolog og en av dem som har bidratt til fornyet interesse for treenighetsteologi, med søkelys på teologiens relevans for levd liv. LaCugna regnes som feministteolog som blant annet har problematisert kjønnet gudsspråk som et aspekt ved treenighetsteologi (1993). Dessverre døde hun av kreft i tidlig alder.

I det følgende redegjør jeg i grove trekk for LaCugnas treenighetsteologi slik den kommer til uttrykk i boken *God for Us* (1991).²³ LaCugna tar utgangspunkt i forskjellen mellom immanent og økonomisk treenighetsperspektiv, som hun imidlertid omformulerer til *theologia* (immanent) og *oikonomia* (økonomisk) (Ibid., s.2,4), samt søker å forene. Hun beskriver *theologia* som «The Mystery of God» og *oikonomia* som «The mystery of salvation» (Ibid., s.4). *Theologia* kan også være læresetninger og akademisk utviklet teologi om Gud, som vi imidlertid ikke har direkte «bevis» for, gitt bibelhistoriske hendelser. *Oikonomia* refererer derimot til Guds handling i verden, i historien, og Gud frelsesplan for mennesket. Denne historien spenner fra skapelsen, via Guds handling med Israelfolket fra gammeltestamentet (GT), til Jesu frelseshandling ved oppstandelsen. Videre favner *oikonomia* Den hellige ånds virkning med verden, slik den beskrives hovedsakelig i nytestamentlige tekster (NT) (Ibid.,

²³ Redegjørelsen vil ligge tett opp til momenter fra analysen i mitt tidligere masterarbeid (2020).

s.24-25).²⁴ Med *oikonomia* kan man også si at det ligger et ekklesiologisk perspektiv, med en historie som ennå er uavsluttet, der nyskapelsen en gang i fremtiden skal skje (Ibid., s.15). Det er Bibelen som er hovedkilde til begge perspektivene, selv om man kan hevde at *oikonomia* tar mer utgangspunkt i det bibelske narrative (Ibid., s.11-12).

For LaCugna, som for flere andre «moderne» treenighetsforskere, er det imidlertid bare én treenighet som det er mulig å si noe om, nemlig den som faktisk viser seg *i tiden, i frelseshistorien* (Ibid., s.221). LaCugna tar derfor først og fremst utgangspunkt i det økonomiske perspektivet; i Guds virke i verden, gjennom frelseshistorien (*oikonomia*): «The economy is `proof` that God is not being-by-itself but being-with-us» (Ibid., s.246). Grunnlagt i frelseshistorien (*oikonomia*) er det heller ikke mulig å skille treenighetsteologi fra andre teologiske disipliner som f eks soteriologien (frelseslære), kristologien (læren om Jesus) og pneumatologien (læren om Den hellige ånd) (Ibid., s.5-7).

LaCugna utvikler sin egen treenighetsforståelse med utgangspunkt i Rahners regel. Ifølge LaCugna handler det imidlertid ikke så mye om to perspektiver (immanent og økonomisk) av treenigheten. Det handler snarere om én dynamisk bevegelse «fra Gud til Gud» (*a Patre ad Patrem*) (Ibid., s.223), der to sentrale begreper inngår: Relasjon og person.

Ifølge LaCugna er den kristne Gud relasjon med seg selv, i et indretrinitarisk fellesskap, holdt sammen av kjærlighet, kunnskap og frihet. Den kristne Gud er også, på samme tid, relasjon med mennesket (Ibid., s.222,249). For LaCugna er treenigheten det som muliggjør denne relasjonen, som kan uttrykkes som en hellig bevegelse i stadig flyt. LaCugna beskriver det som en «hellig dans» (*divine dance*) (Ibid., s.299), som kan illustreres som en halv ellipseform. Den starter øverst hos Gud, beveger seg nedover til Jesus, via Den hellige ånd, til mennesket, som Gud elsker, og derfor er del av relasjonen.²⁵ Deretter går bevegelsen opp til Gud igjen, via Jesus og Den hellige ånd.

²⁴ Man finner også referanser til Den hellige ånd i GT, f eks i skapelsesberetningen fra 1 Mos 1,2. I NT beskrives at Guds ånd gis til alle mennesker som tror på Jesus, samt at dette er profetert om i GT (Joel 3,1ff; Apg 2).

²⁵ Selv om jeg bruker ordene «øverst/opp» og «nedover/ned» når jeg beskriver denne illustrasjonen, er det her ikke snakk om noen underordning, for det tok man avstand fra i oppgjøret med den teologiske retningen som

Når mennesker tilber og takker, lovpriser og opphøyer Gud, det LaCugna betegner som doksologi (Ibid., s.350-351), blir Den hellige ånd en «bro» til Gud slik at mennesket involveres i den hellige dansen. Guds kjærlighet, gjennom den treenige Guds relasjon med mennesker, flyter over fra Gud til Guds skapning, og flyter videre mellom skapningene i nestekjærlighet. Mennesket får derfor kraft til å gjøre gode gjerninger med sine medmennesker i møte med Guds kjærlighet gjennom Den hellige ånd. Slik blir mennesket Guds hender og føtter i verden. Denne kjærligheten, som speiles i hvordan Jesus møtte sine medmennesker, går opp igjen til Gud, fra mennesket, gjennom Den hellige ånd og Jesus. Det er denne relasjonen/ hellige bevegelse, muliggjort ved Jesu frelseshandling, som ifølge LaCugna utgjør treenigheten (Ibid., s.222-223).

Ved å bruke begrepet «person» bygger LaCugna på arven fra Kappadokierne fra østkirken. For LaCugna er Gud en person, like mye som Jesus og Den hellige ånd er personer. Dette begrepet kommer ikke fra dagens moderne personbegrep, som er mye mer individuelt-psykologisk forankret. Begrepet kommer imidlertid fra gresk tradisjon, med betydningen «maske» eller «rolle». Svært forenklet kan man si at personene har hver sin egen rolle (*hypostasis*); Gud, Jesus og Den hellige ånd, men de er på samme tid samlet i ett vesen eller fellesskap (gresk *ousia*) (Hegstad, 2015, s.78-79; Ekstrand, 2007, s.127ff). Gud forstått som personer eksisterer derfor ikke uten «i relasjon til en annen» (LaCugna, 1991, s.245-246).

«Relasjon» og «person» gjør slik treenighetslæren til en teori som har svært praktiske konsekvenser for menneskers kristne liv: På den ene side for doksologi, eller tilbedelses- og bønnepraksis, på den andre side for den etikk som følger for hvordan mennesker skal handle med hverandre, så vel som det å elske seg selv (Ibid., s.16,17,290,382ff). Guds kjærlighet er grunnlaget for menneskets mulighet til å elske seg selv/ sin egen person, samt å kunne balansere det å tjene andre med det å sette grenser for seg selv. Hvordan mennesket ser på seg selv, og elsker seg selv, speiler den kjærlighet som ligger i relasjonen med Gud (Ibid., s.279).

Som feministteolog vektlegger LaCugna viktigheten av at ulike mennesker kan relatere seg til Gud ut fra sin egen selvforståelse, og at menneskets egenverdi gjelder uavhengig av

kalles arianismen. For avgrensningens skyld har jeg ikke redegjort for slike oldkirkelige teologiske stridigheter her: Se for eksempel Ekstrand, 2007.

tilhørighet til kjønn, etniske og sosiale grupper. Derfor har hun også tematisert det språk mennesker bruker om Gud, og den inkludering det kan innebære å ha bevissthet rundt kjønn og gudsspråk (Ibid., s.280).

4 Analyse

4.1 Innledning til analyse

Hvordan reflekterer så kateketene jeg har intervjuet over treenighetsteologi og treenighetsteologiens relevans for konfirmanter livstolkning? Jeg vil nå presentere min analyse med kateketene Kari, Elin og Siri²⁶ som jobber i hver sin menighet i mellomstore byer på Østlandet. Kari har jobbet som kateket i sin menighet siden 2016, og er slik den yngste deltakeren. Hun har kateketutdanning med mastergrad. Både Elin og Siri har arbeidet som kateketer i over tjue år, og de har fireårig kateketutdanning.²⁷

Med problemstillingen min spør jeg: *Hvordan reflekterer kateketer i Den norske kirke over treenighetsteologiens relevans for konfirmanter livstolkning?* Jeg strukturerer analysen ved å ta utgangspunkt i hvert av analysespørsmålene mine: ²⁸ Først handler det om hvordan kateketene beskriver den treenige Gud, deretter hvordan de reflekterer rundt relevansen for konfirmanter livstolkning; det som har å gjøre med ungdoms selvforståelse og virkelighetsoppfatning. Disse to delene av analysen vil jeg se i sammenheng i slutten av dette kapitlet der jeg oppsummerer med hovedfunn.

Underoverskriftene i analysen nedenfor har fått navn etter analysekategoriene jeg utarbeidet under kodingen av materialet.²⁹

²⁶ Fiktive navn.

²⁷ Utvalgskriteriene er beskrevet i metodekapitlet.

²⁸ Se avsnitt 1.3.

²⁹ Utviklingen av analysekategoriene: Se avsnitt 2.3.

4.2 Hvordan beskriver kateketene den treenige Gud?

Gud forstått ut fra Guds indretrinitariske liv: Immanent perspektiv

Når jeg tidlig i intervjuet spør Kari hvordan hun vil beskrive Gud som treenig, svarer hun først at «det er tre i en(...)Alt er Gud, men de er i ulike former, tre ulike måter». Hun beskriver slik hvordan treenigheten kan forklares med det jeg vil kalle immanente forklaringsmodeller ifølge LaCognas beskrivelse av *theologia* (1991, s.43). Litt seinere i intervjuet forteller hun om hvordan hun forklarer Guds indretrinitariske liv for konfirmantene: «Så pleier jeg å bruke bildet av vann (...) at du kan se for deg rennende vann, vann(...)som har blitt til isbiter, og vanndamp, alt er vann, men tre ulike former». Hun beskriver her det abstrakte, indretrinitariske forhold mellom personene i treenigheten, og forsøker å gjøre dette forståelig gjennom bruken av analogien til ulike former av grunnstoffet H₂O. Kari sier dette bildet gjør det lettere for konfirmantene å forstå Guds indretrinitariske liv.

Elin bruker også bildet av H₂O's ulike former når hun forteller om hvordan hun beskriver treenigheten for konfirmanter, men først sier hun følgende: «Vi har en Gud vi tror på, men han har tre forskjellige deler, nå sier jeg han, noen vil kanskje si hun (...)Vi tror ikke på tre ulike Guder, vi tror på en Gud». Elin beskriver her en indretrinitarisk forståelse av Gud, en forklaring av hvordan Gud er én, samtidig bestående av tre deler. Vi ser at Elin understreker at det er snakk om monoteisme. Samtidig peker Elin her på teologisk flerstemmighet knyttet til tematisering av kjønnet gudsspråk. Seinere i samtalen kommer ikke temaet språk om Gud opp igjen hos Elin, men vi skal se det er et tema Kari løfter fram i sin beskrivelse nedenfor.

Siri bruker en annen immanent forklaringsmodell enn både Kari og Elin, ved å peke på at vi selv ikke bare er én: «Bare på hjemmebane så er jeg mor, og så er jeg kone, og så er jeg datter til foreldrene mine, og bare det er jo tre. Sånn at vi prøver vel å liksom fortelle om treenigheten på en måte som ikke gjør det så avansert». Hun bruker i dette sitatet bildet av at også mennesker har ulike roller i relasjon til andre mennesker. Slik vi så i teoripresentasjonen er to av LaCognas hovedbegreper person og relasjon (1991, s.244). Siri bruker ikke begrepene person og relasjon i sin beskrivelse, men når hun slik bruker begrepene «mor» og «kone» impliserer det et fenomen der en person er i relasjon til en annen. Vi ser også at hun mener at

en slik forklaring med utgangspunkt i ulike menneskelige roller, har til hensikt å gjøre treenighetslæren mer forståelig for konfirmantene.

Gud forstått ut fra Guds handling i verden: Økonomisk perspektiv

Gud, som er skaper og Far til Jesus som er Sønnen, som kom til jorda, som har levd på jorda, vært et menneske, 100% menneske og 100% Gud og, Den hellige ånd, som er Gud som er hos oss, etter at Jesus reiste tilbake igjen, til himmelen (...) den ånden vi får når vi blir døpt, og som driver kirka nå. (Kari)

Her nevner Kari relasjonen Far og Sønn som kan karakteriseres som et immanent perspektiv. Imidlertid kan beskrivelsen hennes fra sitatet over best tolkes i lys av innholdet LaCugna legger i *oikonomia*; treenigheten forstått ut fra Guds handling i frelseshistorien, fra skapelsen via Jesu frelseshandling (som Guds sønn), til åndsutgytelsen slik det er bevitnet i bibelfortellingen (1991, s.212). LaCugna vektlegger hvordan denne fortellingen fortsetter og inkluderer også hendelser og mennesker i dag (Ibid., s.320). Dette momentet finner vi også i sitatet fra Kari. Den hellige ånd er til stede blant mennesker i dag ved at den gis i dåpshandlingen, og har slik en aktiv rolle i kirken.

Videre trekker Kari her inn kristologiske tema ved å beskrive Jesus som både Gud og menneske. Samtidig kan vi se at Kari i sitatet ikke presiserer Jesu posisjon som frelser i treenigheten, annet enn ved å vise til at Jesus også er Gud gjennom den kristologiske forklaringen.

Når Elin skal beskrive treenigheten viser hun til hendelser fra bibelnarrativet i sin forståelse, som også klinger med LaCugnas bruk av begrepet *oikonomia* (Ibid., s.2). Hun starter i Første Mosebok, og forteller at det begynte med «Ånden som svevde over vannet» (1 Mos 1,2). Hun poengterer at hun tenker Gud har vært treenig «hele veien» og at «Sønnen har vært hos Gud fra evighet». Deretter beskriver hun at Gud måtte sette i verk «den største redningsaksjonen, og sende sin egen sønn (...)for å fortelle oss om seg selv». Den hellige ånd kom så til alle, «men da hadde man jo allerede møtt Gud i Jesus».

Elin understreker slik at treenigheten har vært til stede i en lang historisk linje (den store fortellingen) der også mennesker fikk del i den, ved at Den hellige ånd ble utøst på pinsedagen. For Elin blir det viktig å se alle delene av treenigheten i sammenheng. Videre sier hun at Den hellige ånd «peker bare på Jesus, Den hellige ånd er jo ikke en egen, den lever ikke sitt eget liv». Det kan være hun her ytrer en forståelse av at Den hellige ånds oppgave er å vise til Jesus, som en funksjon i å holde delene av treenigheten sammen i en enhet. Seinere i intervjuet trekker hun fram at det er mange slags ånder og religioner som virker i verden. Det kan derfor være nærliggende å tenke at Elin mener at Den hellige ånd ikke er en egen, selvstendig «annen» ånd, men selve Guds ånd/ Jesu ånd. Dette siden Elin i samtalen som helhet i stor grad peker på Den hellige ånds oppgave i for eksempel å skape tro på den treenige Gud, og virke til handling i menneskers liv i dag, samt at hun understreker det monoteistiske gudsbildet.

Når jeg spør Siri hvordan hun vil karakterisere personene i treenigheten svarer hun slik: «Altså Gud er skaperen, det er jo Faderen som vi kommer fra, og hvis jeg skal ta et bilde av Jesus, så vil jeg vel si mer nestekjærlighet. Den hellige ånd (...) muliggjøreren?». På bakgrunn av Siris beskrivelse av «Faderen som vi kommer fra» tolker jeg det slik at Siri forstår mennesket i dag som å være del av Guds fortsatte skapelse, en opprinnelse som kan innebære en relasjon mellom Far og barn/ Gud og Guds skapning.

Siri sier at «Gud skapte menneskene og lagde noen regler», men så måtte Gud «gjøre det om med Jesus». Her er hun inne på fortolkning som viser til treenigheten forstått ved det økonomiske perspektivet om Guds selvkommunisering gjennom Jesus, forankret i bibelhistorien (LaCugna, 1991, s.212). Jeg tolker det slik at Jesu død og oppstandelse skaper en bevegelse eller endring, som Siri videre påpeker gir retning for våre liv, siden Jesus lærte oss hvordan vi skulle være mot hverandre. Siris beskrivelse av Jesus som nestekjærlighet i sitatet over kan støtte denne tolkningen. Siri karakteriserer videre Den hellige ånd som «muliggjøreren». Vi skal se i hennes refleksjon over treenighetsteologiens relevans nedenfor, hva hun kan legge i dette.

Treenigheten åpner for endring og ny praksis

Jeg tenker at det er Den hellige ånd som driver kirka, og som gjør at det er liv(...)den drar oss sammen(...)og «pusher» oss til å ringe når du plutselig kommer på en du ikke har tenkt på på lenge, at den burde jeg ringe, så tenker jeg også det er fra Gud. (Kari)

Kari er opptatt av Den hellige ånds virkning i menneskers og i kirkens liv. Hun har tidligere pekt på, slik jeg nevnte under kategorien «økonomisk perspektiv» ovenfor, at Den hellige ånd er virksom i dag ved at den er gitt i dåpen. Det er viktig for Kari å fortelle konfirmantene at det kan være Gud, gjennom Den hellige ånd, som griper inn i livet som et svar på bønn, ved hendelser som man ellers kan kalle for flaks eller tilfeldigheter. I samtalen nevner Kari konkrete eksempler fra opplevelser i eget liv. Hun beskriver Den hellige ånd som «vanskeligst å forklare, men også å gripe sjøl»: «For hvordan skal man egentlig gripe det?», spør Kari. Samtidig peker hun på at Den hellige ånd kan være mest konkret å erfare av personene i treenigheten, siden den ««pusher» oss til å ringe», som hun sier.

Slik vi så ovenfor er Siri på sin side opptatt av den etikk som følger av en treenig gudsforståelse. Dette er rimelig i lys av at hun i der foregående sitatet beskriver Jesus som nestekjærlighet. Siri opplever at konfirmantene er særlig opptatt av etiske tema. Av de tre personene i treenigheten bruker hun mest tid på Jesus, «fordi Jesu død og oppstandelse har så stor betydning for oss».

Den hellige ånd er jo mer fjern(...), fordi at det er så lite konkret og det syns også konfirmantene Gud er, for det blir så fjernt, mens Jesus er mer en historisk skikkelse(...)de har lært mere Jesus- fortellinger(...)så derfor er det nok lettere, men også fordi Jesu liv sier noe til oss om hvordan vi skal leve liv. (Siri)

Både Gud og Den hellige ånd blir mer «fjerne» for Siri. Jesus, som menneske og konkret historisk skikkelse er imidlertid lettere å tematisere. Siri sier det blir lettere både å «berøre» konfirmantene og for dem å skjønne treenighetsteologi, når utgangspunktet er i mennesket selv, og dets behov for tilgivelse. Et gjennomgående tema hos Siri er det å peke på Jesus som forbilde og etisk veileder som kan skape endring og ny praksis.

Treenighetens betydning for selvforståelse og mangfold

Identitet og selvbylde er et gjennomgående tema hos Elin. Elin ønsker at konfirmanter skal se seg selv som skapt og elsket av Gud. I forbindelse med et konfirmantopplegg om temaet «Gud som skaper» starter hun med å fortelle den andre skapelsesberetningen (1 Mos 2,4f). Opplegget er del av en vandring der de starter ute på kirkegården. Hun tar opp jord og forteller om at Gud skapte mennesket av jord og blåste sin ånd inn i dem mens hun bruker språk fra gravferdsliturgien: «Av jord er du kommet (...)av jorden skal du igjen oppstå». Seinere i samme opplegg får konfirmanter bind for øynene, og så leder hun dem til et spill. Hun tar av bindet og sier: «Tenk deg, det er faktisk ingen i hele verden som ser ut akkurat sånn som deg, det er faktisk kun du i hele verden». Hun sier: «Det er noe med å prøve å få dem inn i den identiteten».

Jeg finner det nærliggende å tolke at Elin her ved hjelp av økonomiske perspektiver søker å se tematikken om Guds skapelse ved livets begynnelse (som stadig fortsetter) og den identitet det kan gi for skapningen, i sammenheng med Jesu død og oppstandelse og det håp om oppstandelse som derav følger for mennesket ved livets slutt. Det siste siden hun i sin økonomiske beskrivelse karakteriserte Jesus som «den store redningsaksjonen», altså knyttet til Jesu frelseshandling. Slik knytter Elin menneskets selvforståelse i dag sammen med økonomiske perspektiver fra bibelhistorien, der mennesket sees som del av en ufullendt fortelling om frelse i et eskatologisk perspektiv: Allerede nå, men ennå ikke.

...

Kari er inne på et tema jeg karakteriserer som en underkategori av «Treenighetens betydning for selvforståelse og mangfold», kalt «Den rommelige treenighet»: ³⁰

Jeg er veldig opptatt av at det er deilig at det ikke blir for smalt, ikke sant, at det(...)er plass til hele oss, og hele vår tvil og hele vår tro, og så er det liksom, siden Gud er så stor da, og så med alle disse bildene og alle disse navnene, så passer det på en måte inn da.

³⁰ Se beskrivelsen av analysekategoriene i avsnitt 2.3

Kari uttrykker her at Gud overgår vår fatteevne og alltid er større, noe som for henne på den ene side gir et rikere bilde av Gud. På den andre side peker hun på at det «ikke blir for smalt», og derved også kan inkludere et rikt mangfold av menneskelig liv: «hele oss», samt menneskets sammensatte selvforståelse: «hele vår tvil og hele vår tro». Kari uttrykker videre at trekk ved Guds immanente, evige liv: For eksempel det at Gud kan beskrives som å være kjærlighet, kan knyttes til en betydning for mennesket som er begrunnet i frelsesøkonomien med synet på Jesus som både offerlam og sant menneske: «han har sett liksom de største gleder og tortur og sorg, og tap og død, ikke sant», slik Kari sier det. Jeg finner det nærliggende å tolke utsagnet dit hen at treenigheten, gjennom de ulike personenes virke i verden (*oikonomia*), gir rom for et mangfoldig eller rommelig bilde av Gud, så vel som for menneskets plass i relasjon til Gud.

4.3 Hvordan reflekterer kateketene over treenighetsteologiens relevans for konfirmanters livstolkning?

Treenighetens betydning for selvforståelse og mangfold

Kari sier at hun synes språk og bilder om Gud ble for smale i sin egen oppvekst. Hun mener det var «sjokkerende» å hevde at Gud kunne kalles noe annet enn Far da hun vokste opp. Hun peker på at konfirmantene i dag vokser opp under helt andre forhold:

«Nå skal jeg fortelle deg at Gud faktisk kan være dame!» (...). Og så er de ikke sjokkert i det hele tatt, de er bare sånn, ja, ja det er jo fint(..)hvorfor skulle det ikke det? Og, så for meg, jeg hørte aldri om det når jeg var liten, så det var kjemperevolusjonerende.

På bakgrunn av sin egen historie forteller Kari at er det en viktig verdi ikke å begrense Gud. Dette henger sammen med det jeg ovenfor benevnte som Karis beskrivelse av Gud som «rommelig» og mer enn vi kan fatte. Hun trekker fram at Guds rommelighet har betydning for hvordan mennesker kan forstå seg selv i forhold til for eksempel tilhørighet til kjønn eller seksuell legning. Hun berører her et sentralt moment i LaCugnas forståelse av treenigheten- at

treenigheten vedrører, også menneskets egen selvforståelse, dets egenkjærlighet og frihet, uavhengig av for eksempel kjønnsidentitet (1991, s.279, 290).

I forbindelse med sin beskrivelse av det treenige gudsbildet trekker Kari fram også andre aspekter ved ungdoms oppvekstvilkår i dag, som har betydning for hvordan de ser på seg selv og sin virkelighet. Ifølge Kari kan menneskesynet som følger av det rommelige Gudsbildet gi konfirmantene et positivt selvilde og en følelse av egenverdi «uten prestasjon», som hun sier. I en tid der ungdom opplever store krav på alle områder, blir det en viktig verdi å formidle Guds kjærlighet til alle, ulike mennesker, slik som de er.

...

Jeg som menneske, jeg blir bare syndig og jeg trenger bare Jesus(...)det blir ikke så bra menneskesyn av det synes jeg, mens hvis du får med liksom skaperen Gud da, som elsker alt (...)og som så at alt var godt(...)det gjør veldig mye med menneskesynet ditt. (Elin)

Elin peker i dette sitatet på treenigheten som en relevant ressurs for et helhetlig menneskesyn og en nyansert selvforståelse. Hun løfter fram Jesus som hun beskriver «døde for meg» og Gud skaperen som elsker alt. Videre definerer hun Den hellige ånds oppgave som «Gud som gir oss det vi trenger». Hun eksemplifiserer med egne erfaringer fra en oppvekst i kristne miljøer der det var mest søkelys på Jesus som døde for menneskers synder. Hun opplevde dette fikk konsekvenser for hvilket syn det var «riktig» å ha på seg selv: Som synder. For Elin skapte et slikt bilde, med sterkt fokus på den frelsesteologiske siden med Jesus som menneskets frelser, frykt. Imidlertid tenker hun det skapelsesteologiske bildet av Gud som skaper, kan balansere et slikt gudsbilde. Bildet av Gud som framkommer i den treenighetsteologiske «helhet» gir for Elin flere ressurser for livstolkningen, enn å vektlegge kun en del.

Elin er opptatt av å formidle den store fortellingen, med utgangspunkt i bibelnarrativet, jf LaCungas *oikonomia* (1991, s.2), der også mennesker i dag er del av Guds fortsatte skapelse. Bibelnarrativet gir slik grunnlag for den identiteten mennesker kan finne i den treenige Gud. En konsekvens av å være Guds skapning, møtt med frelsens nåde, kan derfor være at konfirmanter får muligheten til å føle seg elsket og verdifulle, som kan gi ressurser for et positivt selvilde, noe Elin understreker at konfirmanter i dag trenger.

...

Spørsmålet om relevansen av treenighetsteologi for konfirmanter stilte jeg til deltakerne på ulike måter, slik at jeg hadde mulighet til å se etter flertydighet i svarene. Ett av stedene spurte jeg om hva de synes det er viktigst at konfirmantene lærer om treenighetsteologi. Siri svarer at det viktigste er at konfirmantene kan se Gud som en «hjelp i livet». Hun sier videre:

Det er greit å være den man er, fordi at man er skapt til den(...) og Jesus som på en måte lærer noe om hvordan vi også skal ta vare på de rundt oss(...)og at Den hellige ånd er der som en sånn usynlig hjelper.

Her peker Siri på aspekter ved treenighetsteologi som kan være relevante for konfirmantene: Skapelsen som gir et grunnlag for å akseptere seg selv slik man er, Jesus som veiviser i nestekjærlighet og etikk, og Den hellige ånd som en «usynlig hjelper»: Vi kan ikke se Den hellig ånd, men vi kan oppleve å få hjelp.

Treenigheten åpner for endring og ny praksis

Elin forteller at hun lærer konfirmantene en trinitarisk velsignelse: «Velsign oss Gud Fader, Velsign oss Guds Sønn, Velsign oss Gud Den hellige ånd». Hun oppfordrer konfirmantene til å «ta den med deg hjem, bruk den hvis du er usikker, bruk den hvis du gleder deg». Slik peker hun på at konfirmantene kan henvende seg til alle delene av Gud, som hun mener har «noe å si for fokus og for opplevelse.» Hun forteller at hun legger vekt på å fortelle om Jesus til konfirmantene, på for eksempel ungdomsgudstjeneste, på en sånn måte at ungdommene kan få en erfaring av Gud. Hun sier: «altså der tror jeg på Den hellige ånd, som kan være til stede, og gi på en måte en opplevelse der og da, og at Jesus er til stede». Elin er derfor inne på at treenighetsteologi kan brukes i trospraksiser, som det er nærliggende å tolke at hun anser som et aspekt ved å lære eller bruke treenighetsteologien for å «oppleve» Gud i eget liv. Som kateket kan Elin legge til rette for erfaringer som kan skape endring, slik som trygghet eller trøst. Treenighetens mulighetsrom (Afdal, 2013, s.154) kan derfor være knyttet til det å gjøre trospraksiser, for derigjennom å erfare Gud.

Elin kommer videre inn på hva den treenige Gud kan gi av ressurser som har betydning for ungdommers livstolkning:

Det er det Jesus snakker om også: Min fred gir jeg dere, og fred være med dere, sa han(...) Gud kan være med deg gjennom livet, Gud tar imot deg når du dør, det er, det er ikke noe intet(...)

Elin peker på hva den treenige Gud kan gi mennesket, blant flere ting nevner hun «fred», «håp» og «trygghet». Når jeg spør henne om treenigheten kan brukes til noe i konfirmantenes liv, svarer hun uten å nøle bekreftende på det.

...

I analysen av Siris beskrivelse av den treenige Gud så vi at Siri karakteriserte Den hellige ånd som «muliggjørere». Samtidig hadde hun tidligere i intervjuet nevnt at «Den hellige ånd gjør noe med oss». Når jeg minner henne på det, forteller hun at Den hellige ånd hjelper oss til å tro og «gir oss mulighetene til å utvikle evnene(...)det er en sånn usynlighet i det, men den gjør noe konkret for oss». For Siri er Den hellige ånd usynlig, samtidig konkret, og beveger til ny praksis blant annet gjennom å utvikle egenskaper som kan ligge latente. I dette ligger en mulighet, slik jeg tolker det, til at Den hellige ånd kan være relevant for konfirmanter fordi den skaper endring i menneskers liv.

Et annet sted i samtalen sier hun at «Jeg gruer meg alltid litt til Den hellige ånd, for den er så vanskelig å gripe». Samtidig setter hun ord på at hun tror hun får hjelp av Den hellige ånd til å undervise om den, når hun opplever at det gikk bedre enn hun fryktet. Vi kan derfor se en spenning her, mellom Siris opplevelse av at det er vanskelig å gripe Den hellige ånd, samtidig som den gir opplevelsen av konkrete muligheter.

Siri reflekterer over sider ved treenighetsteologi som er knyttet til etikk og menneskets muligheter for tilgivelse for mennesket. Hun forteller at hun har en praksis knyttet til temaet Jesu død og oppstandelse der hun inviterer konfirmantene til å skrive ned på en lapp ting de angrer på og vil ha tilgivelse for. Lappene spikrer så konfirmantene til et kors. Seinere brenner Siri lappene når denne symbolske handlingen er over. Jeg spør om hun tror en slik praksis kan hjelpe konfirmantene til å knytte Jesu død og oppstandelse til eget levd liv? Hun svarer da at en del av å være menneske er å gjøre rette og gale ting, og at det å få gjort opp for det, og

motta tilgivelse, er noe konfirmantene kan kjenne seg igjen i. I sammenheng med denne «skriftemålspraksisen» beskriver Siri for konfirmantene at Gud er så annerledes enn mennesker på dette området, fordi Gud kan tilgi alle. Hun forteller at hun reflekterer slik med konfirmantene: «Kan Gud virkelig tilgi Hitler? Da kommer jo den der, at der er Gud noe mer enn det vi er, det gjør dem litt undrende». Selv om Siri ikke eksplisitt sier det selv, tolker jeg det dit hen at hun gjennom denne praksisen vil formidle at temaet Jesu død og oppstandelse muliggjør Guds tilgivelse, også for oss i dag. Samtidig ser vi at Siri viser til Guds storhet og annerledeshet, slik Kari også gjorde.

Gud er alltid større/ Den vanskelige treenigheten

Når Kari får spørsmål om hvor relevant treenighetsteologien er for konfirmantenes liv, sier hun at treenighetsteologi er vanskelig å gripe. Hun minner samtidig om at «Gud er på en måte større, da, enn vi klarer å samle: Akkurat sånn er Gud», slik hun var inne på i sin beskrivelse over, og sier videre: «Det er kanskje det som er litt sånn befriende og vanskelig også(...)at det er ulike former- jeg tenker at det rommer, et rikere bilde, da, på Gud. Som er positivt».

Her peker Kari på at siden Gud er stor, rommer Gud også alt vi ikke kan vite om Gud.³¹ Slik kan Guds storhet være en ressurs som innebærer frihet til å inkludere ulike menneskers selvforståelse, jf Karis ord «befriende». Samtidig setter hun opp en spenning ved å bruke ordet «vanskelig», som refererer til det hun har sagt over om at treenighetsteologi kan oppleves vanskelig å gripe, eller ikke mulig å forstå.

Kari poengterer flere ganger i intervjuet at «vi har så lett for å svare på spørsmål konfirmantene aldri har stilt». Hun er opptatt av å ta utgangspunkt i konfirmantens eget behov for å ha eierskap i de tema som er relevante for dem. Hun trekker altså fram det poenget at konfirmantene selv ikke nødvendigvis har behov for å vite så mye om treenighet som tema.

³¹ Altså apofatisk teologi: En tradisjonelt sett østkirkelig tilnærming til treenighetstenkning, med utgangspunkt i *oikonomia* (LaCugna, 1991, s.190).

Når jeg spør Kari om treenighetslæren kan brukes til noe i konfirmantenes liv, blir hun usikker. Hun sier deretter at hun synes det er veldig vanskelig å svare på. Jeg presser henne ikke videre til å snakke om dette, men jeg sitter igjen og lurer på hvorfor Kari ikke kan svare på det, når hun andre steder i intervjuet har beskrevet det jeg vil anse som relevante trekk for livstolkning.

Av de tre kateketene er Elin den jeg opplever uttrykker klareste forbindelseslinjer mellom treenighetsteologi og relevans for livstolkning. Imidlertid peker på at hun ikke tror konfirmantene selv er klar over at treenigheten kan handle om, eller brukes til noe, i deres eget liv. Hun tar også forbehold om hvilken relevans treenigheten kan ha for konfirmanter som unge mennesker. Hun sier troen og teologiforståelsen forandrer seg gjennom livet med alder og utvikling. Derfor spør hun retorisk: «Hva slags forhold kan man egentlig ha til treenigheten når man er liksom 15 år, da?». Hun setter videre ord på at hun opplever å streve med å forklare eller undervise om Den hellige ånd, som den tredje personen i treenigheten, siden den kan virke abstrakt.

Når jeg mot slutten av intervjuet spør Siri om hun tenker treenigheten er relevant for konfirmantenes liv, blir hun usikker og ler, og svarer: «Det er et godt spørsmål!» Deretter svarer hun at hun ikke tror den er så relevant for konfirmantene, og videre: «Vi går jo ikke sånn veldig dypt inne i dette her med hvor vanskelig det egentlig er(...)vi har én Gud og den er tre (...) det er jo noe litt sånn skurring i det». Slik jeg ser det peker Siri her på den immanente siden av treenigheten som abstrakt og vanskelig fenomen; sider ved treenigheten som konfirmantene verken har mulighet til å forstå, eller nødvendigvis har behov for å vite om. Dette begrunner hun i at mange av konfirmantene søker kirkens konfirmasjonsritual på grunn av tradisjon. De velger med andre ord kirkelig konfirmasjon av andre grunner enn nødvendigvis å søke etter livstolkningsmuligheter. I et slikt perspektiv mener Siri treenighetslæren kan oppleves irrelevant.

4.4 Oppsummering og presentasjon av hovedfunn

I det foregående har jeg analysert de transkriberte intervjuene med henblikk på oppgavens problemstilling: *Hvordan reflekterer kateketer i Den norske kirke over treenighetsteologiens relevans for konfirmanter livstolkning?* På bakgrunn av denne analysen vil jeg nå løfte frem det jeg identifiserer som tre hovedfunn:

Funn 1: Spenning mellom relevans og irrelevans: Ambivalens innad i hvert intervju

Materialet er preget av en spenning mellom en forståelse av treenighetsteologiens relevans for konfirmanter livstolkning på den ene side, og oppfatningen av dens irrelevans for konfirmanter livstolkning på den andre side. Hver av kateketene kommuniserer slik et ambivalent forhold til treenighetslærens mulige relevans. Denne spenningen er derfor et av «funnene» som trer tydeligst fram.

Oppsummert peker Kari på treenighetsteologiens rommelighet og plass til menneskelig mangfold. Hun trekker også fram treenighetsteologiens mulighet for inkludering av konfirmanter mangfoldige selvforståelser, knyttet til for eksempel kjønns- og seksuell identitet, som relevante sider. Elin poengterer at treenighetsteologi kan gi muligheter for egenkjærlighet og identitetsdannelse, samt at treenighetsteologien kan bidra til et mer balansert syn på mennesket: Dette siden treenighetsteologi rommer muligheten til å forene skapelsesteologiske og frelsesteologiske sider. Siri på sin side trekker fram muligheten konfirmanter kan ha for etisk veiledning gjennom Jesus som forbilde, og til å motta Guds tilgivelse gjennom Jesu korsdød. Hun poengterer også at treenigheten kan fungere som en hjelp i livet ved å bidra til endring gjennom Den hellige ånd som «usynlig hjelper».

Alle kateketene peker imidlertid også på at treenighetsteologi oppleves vanskelig og abstrakt, og kanskje derfor er mindre relevant for konfirmanter. Elin lurer på om treenighetsteologi er mer relevant med økende alder og modning. Kari sier at hun ikke klarer å svare på en del av spørsmålene om treenighetsteologien er relevant for konfirmanter. Siri er den som tydeligst stiller spørsmål ved om treenighetsteologien oppleves relevant for konfirmanter. Dette på grunnlag av at de fleste konfirmanter er opptatt av tradisjon og den folkekirkelige tilhørighet,

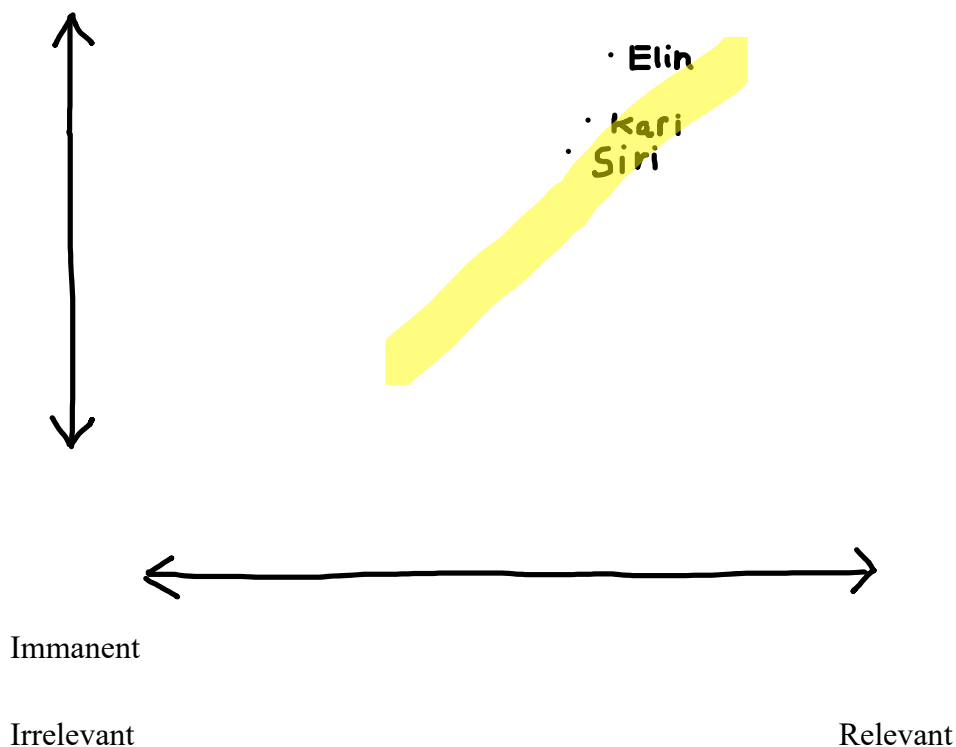
mer enn å søke etter en livstolkning i tro på den treenige Gud som motivasjon for konfirmasjon.

Funn 2: Sammenhengen mellom relevans og beskrivelser av treenigheten i immanente vs økonomiske termer

Når jeg ser kateketenes beskrivelser av treenigheten i sammenheng med deres refleksjoner rundt treenighetsteologiens relevans finner jeg en interessant sammenheng jeg vil trekke fram.³² Her vil jeg bruke Elins refleksjoner som eksempel: Jeg opplever at Elin i tydeligst grad forklarer treenighetens økonomiske side, med utgangspunkt i frelseshistorien; Gud forstått ut fra Guds handling i verden, jf LaCugnas *oikonomia* (1991, s.2). Hun er også den av kateketene som er tydeligst i sin ytring om at hun mener treenighetsteologien for det meste er relevant for konfirmanter livstolkning. Kari og Siris beskrivelse og refleksjoner oppleves i noe mindre grad som forankret i et økonomisk treenighetsperspektiv. I større grad enn Elin, er Kari og Siri mer tvilende til om treenighetsteologien kan være relevant for konfirmanter på grunn av dens abstrakte sider. Slik kan forståelsen av hvordan treenigheten kan beskrives, henge sammen med den antatte relevansen. Jo mer økonomisk forklaring, jo mer relevans. Dette er et interessant funn siden det vil støtte LaCugnas teori og hennes økonomiske argumentasjon for treenigheten som en «practical doctrine with consequences for Christian life» (1991, s.1). Med utgangspunkt i LaCugnas teori, og hennes skille mellom immanent/*theologia* og økonomisk/*oikonomia* har jeg derfor satt opp følgende modell:

³² Når jeg velger å presentere funn 2, har jeg imidlertid heller ikke underkommunisert at det også finnes motsetningsfulle stemmer innad i hvert intervju, samt i materialet med de tre intervjuene som helhet, jf funn 1. Observasjonen i funn 2 gir derfor ikke grunnlag for å generalisere.

Økonomisk

Ved å ta utgangspunkt i økonomiske perspektiver på treenighetsdoktrinen, økes muligheten til å se relevansen for menneskelig livstolkning. Slik finner jeg empirisk støtte for LaCognas teori, samtidig som LaCognas teori har hjulpet meg å se denne sammenhengen i materialet.

Funn 3: Spenningen mellom den kognitive forståelsen av og praksisdimensjonen ved personen Den hellige ånd i treenigheten

Det er også en andre spenning som utpeker seg som felles for de tre kateketene. Dette er knyttet til forholdet mellom opplevelse av Den hellige ånd/Den treenige Gud i trospraksiser på den ene side, og den mer kognitive forståelsen eller forklaringen av Den hellige ånd på den andre side. Jeg synes det er et interessant at alle tre setter ord på at samtidig som Den hellige ånd oppleves mest komplisert å forklare, så er den på samme tid helt konkret å erfare. Alle tre kateketer trekker fram at Den hellige ånd er «den vanskeligste», slik Kari sier, eller «den vi

strever mest med», slik Elin sier. Siri på sin side peker på at «Det er en usynlighet i det, men den er også konkret». I en setning beskriver Siri Den hellige ånd som «fjern», men i en annen sier hun at hun fikk hjelp av Den hellige ånd til å mestre sin undervisning om den. Elin påpeker at Den hellige ånd skaper troen, så vel som at den er til stede i trospraksiser i kirken. Kari beskriver bønnesvar ved Den hellige ånds praktiske hjelp. Det kan virke som om kateketene særlig ser potensialet for treenighetsteologiens relevans gjennom Den hellige ånd, som Guds virkning eller endringsmulighet direkte i eget liv.

5 Drøfting

5.1 Innledning til drøfting

På bakgrunn av denne analysen man spørre i hvilken grad treenighetsteologien kan være relevant for konfirmanterens livstolkning?

Min problemstilling lyder slik: *Hvordan reflekterer kateketer i Den norske kirke over treenighetsteologiens relevans for konfirmanterens livstolkning?*

For å kunne istandsette en konstruktiv og kritisk drøfting av denne hovedproblemstillingen i lys av kateketenes refleksjoner og oppgavens teoriperspektiv, vil jeg nå hente fram det siste av mine forskningsspørsmål, drøftingsspørsmålet, ³³ der jeg spør: Hvilken relevans kan treenighetsteologi ha for konfirmanterens livstolkning?

I det følgende avgrensers jeg drøftingen til å omhandle tre utvalgte aspekter: Først tar jeg utgangspunkt i analyseobservasjonen av at økonomiske beskrivelser av treenigheten mulig kan bidra til å øke dens relevans. Dette er interessant å diskutere både fordi det klinger i takt med LaCognas teori, og fordi jeg vil hevde det kan få konsekvenser for treenighetsteologisk formidling i konfirmantundervisningspraksis.

³³ Se avsnitt 1.3

Deretter drøfter jeg kateketenes uttrykk for treenighetsteologi og bildet av «den rommelige treenighet» som relevant for konfirmanterens selvforståelse og mangfoldige identitet. Siden mange ungdommer i dag sliter med negativt selvbilde og de uheldige konsekvenser det kan få for psykisk helse, mener jeg dette er særlig aktuelt.

Til sist drøfter jeg forståelsen av treenighetsteologi som relevant også for vår tilværelse, det vil si for relasjonen til våre medmennesker og til skaperverket som sådan, jf definisjonen av kristen livstolkning fra Plan for trosopplæring (2010, s.14).³⁴ I materialet pekes det på etiske konsekvenser treenighetsteologi kan ha for medmenneskelige relasjoner, slik også LaCugna beskriver i sin treenighetsteologi. Imidlertid snakker kateketene i liten grad om miljøetiske perspektiv for ivaretagelse av skaperverket. Grunnet vår tids klimautfordringer, kan dette perspektivet være svært aktuelt for ungdoms livstolkning i dag, og jeg vil derfor løfte opp også dette temaet.

5.1.1 Økonomiske beskrivelser og treenighetsteologisk relevans

Er det så «enkelt», og samtidig så «vanskelig», som at hvis kateketen benytter økonomiske perspektiver i sine beskrivelser av treenigheten, så vil man lettere kunne se relevansen for levd liv? For LaCugna er treenighetsdoktrinen relevant for praktisk levd liv og livstolkning, bare hvis vi tar utgangspunkt i de økonomiske perspektivene, siden disse lar oss få vite hvem den treenige Gud er, ut fra slik Gud har åpenbart seg gjennom frelseshistorien i Bibelen, og fordi denne selvåpenbaringen har praktiske dimensjoner og implikasjoner (1991, s.1,15,211).

Med utgangspunkt i denne «kunnskapen» om Gud, ut fra hendelser der den treenige Gud handler i verden, som for eksempel Guds skapelse og Jesu oppstandelse, blir det mulig for mennesket å forstå seg selv i forhold til disse hendelsene. Mennesket er skapt og elsket, derfor kan det se seg selv som uendelig verdifullt. Videre, siden Jesus var både menneske og Gud, kan vi forstå det slik at Gud gjennom Jesus har erfart menneskelig liv, både de lyse og de mørke sidene av det. Elin sier: «Gud kan være med deg gjennom livet, Gud tar imot deg når du dør». Siden Gud slik forstås å være nær mennesker i dag gjennom Den hellige ånd, kan

³⁴ Se avsnitt 3.4

mennesker oppleve trygghet og trøst gjennom alle livserfaringer. Endog kan Gud på grunnlag av treenighetens økonomiske perspektiv både erfare selv, og dermed relatere seg til, menneskelig lidelse, slik teologen Jürgen Moltmann vektlegger i sin sosiale treenighetsforståelse (1973). Gjennom bildet av den tilstedeværende, medlidende, treenige Gud, blir det mulig for mennesket å tolke eget liv i lys av det, og oppleve seg forstått og ivaretatt av Gud i alle situasjoner, for eksempel i møte med sorg og død.

Ved bruk av immanente forklaringsmodeller og beskrivelser kan det imidlertid virke som det lettere skapes en distanse mellom forståelsen av Gud og denne forståelsens relevans for menneskets eget levde liv og tolkninger av det. Det kan føre til slutninger om at Gud er «fjern», slik Siri et sted beskriver, og dermed oppleves mulig irrelevant for menneskers livstolkning. Ifølge LaCugna ville det immanente perspektivet alene føre til irrelevans, og endatil treenighetsdoktrinens «fall», siden dette etter hennes syn kun er meningsløs spekulasjon (1991, s.2-3,210).³⁵

I lys av dette kan man spørre seg om vi kan konkludere med at vi bare kan skrelle vekk det immanente? Er immanente perspektiv egentlig viktig? Selv om jeg mener at økonomiske perspektiv synes å være avgjørende for menneskets opplevelse av relevans, og jeg tenker at relevans bør være et høyt prioritert område i konfirmantundervisningssammenheng, vil jeg allikevel svare negativt på dette spørsmålet. For hvis vi her svarer bekreftende, oppleves det utfordrende å fastholde den kristne kirkes bekjennelse av én Gud.

En kritikk mot sosial treenighetsteologi innvender nemlig at denne retningen tenderer mot *triteism*; altså at den vanskeligere ivaretar forståelsen av Gud som monoteistisk (Hasker, 2010). Augustin, som ofte regnes å representere den tidlige vestkirkelige treenighetsteologiske posisjon, understreket Guds enhet i større grad enn den østkirkelige posisjon. LaCugnans teologi bygger i stor grad på den østkirkelige posisjon og dens vektlegging av relasjonen mellom de tre personene. Denne balansen mellom vektleggingen av enhet (*ousia*) og personenes (*hypostasis*) selvstendighet og relasjon, mellom Guds evige og opphøyde eksistens, og Guds handling konkret i verden gjennom sine personer, har alltid vært et trinitarisk dilemma (Peters, 1993, s.15). Karkkainen peker på et ytterligere kritisk

³⁵ Et moment jeg også løftet fram i mitt tidligere masterarbeid (2020)

perspektiv i den forbindelse: Hvis Gud kun eksisterer som en følge av å være andre- vendt; hva da med Guds evighet og trancedens? Gud må ha vært Gud også før skapelsen (2007, s.192). På bakgrunn av slike innvendinger kan det hevdes at samtidig som vi vektlegger de økonomiske perspektiv, kan vi ikke utelate også immanente forklaringer, nettopp for å ivareta en monoteistisk gudsforståelse.

Det som derimot kan være et poeng er å øke undervisningsansattes bevissthet om å balansere hvilken vektning forholdet immanent- økonomisk bør ha i undervisningspraksisen. Elin er den fra materialet som tydeligst både benytter økonomiske perspektiver i sine beskrivelser og peker på treenighetsteologiens relevans for menneskets livstolkning. Samtidig stiller hun ett sted i intervjuet det retoriske spørsmålet som jeg har brukt som tittel på denne oppgaven: «Hva slags forhold kan man egentlig ha til treenigheten når man er 15 år, da?» Innforstått i dette spørsmålet lå oppfatningen om treenighetslære som abstrakt og vanskelig fenomen, som det kan kreve modning og interesse for å få et nært forhold til. Siri peker også på dette når hun sier at hun ikke går så «dypt inn i dette med konfirmantene». Her er de inne på det forhold at vi ikke kommer unna at treenighetsteologi også kan være vanskelig. Allikevel, for konfirmantundervisningskonteksten handler det etter min mening i stor grad om hvilke deler av treenighetsteologien man bør velge å fokusere på (det økonomiske), og på hvilken måte man velger å snakke om den (ved hjelp av bibelnarrativet).

Ved hjelp av LaCugnas bilde om den hellige dansen mellom Gud og mennesket kan det mulig videre oppleves enklere å se for seg en forening av de to perspektivene. Vi kan nærmest si at samtidig som LaCugna forener immanent og økonomisk treenighet, forener hun også abstrakt treenighetslære med faktisk levd, menneskelig liv. Uansett om man velger å bruke «dansen» som bilde eller ikke: Det å legge hovedvekten på økonomiske perspektiver, forankret i bibelnarrativet, vil etter mitt syn være mer konstruktivt når målet er å vise relevansen for levd liv, enn det å fokusere for mye på det immanente. Samtidig vil jeg i neste avsnitt forsøke å vise at også immanente perspektiver, som forståelsen av Gud som opphøyd, trancedent og mer enn vi kan fatte, kan være ressurser i et livstolkningsperspektiv.

5.1.2 Den rommelige treenighet

Kari beskriver sin forståelse av Den treenige Gud som at Gud innehar «store rom», en forståelse jeg kategoriserte som «Den rommelige Gud» i analysen. Uttrykket *the roomy God*³⁶ henspiller på den plass treenighetsteologien kan gi for et rikere bilde av Gud (såkalt epistemologisk rommelighet), så vel som for alle slags mennesker (såkalt ontologisk rommelighet) (Graff-Kallevåg, 2015, s.92-93).

La meg starte med det epistemologiske: Immanente forklaringsmodeller kan bidra til å løfte den treenige Gud opp til et transcendent nivå utenfor menneskelige dimensjoner og kunnskapstilgjengelighet, som kan gi rom for mangfoldige bilder. Kari ser det som en viktig verdi å ikke begrense Gudsbildet, jf hennes referanse til *Semper Major*- perspektivet.

Siri peker imidlertid på vanskeligheter med forståelsen av det immanente perspektivet når hun sier: «Det er en sånn skurring i det». Hvordan det er mulig at Gud er én, men allikevel tre, går ikke opp, men skurrer. Det er med andre ord ikke mulig logisk eller intellektuelt for mennesket å gripe treenighetsdoktrinen. En mulig løsning på dette problemet kan derfor være å vise til at Gud alltid er større enn våre begreper og forklaringsmodeller, slik Kari gjør. Hvis Gud er større en hva mennesker er i stand til å fatte epistemologisk, utenfor vår kunnskapstilgjengelighet, kan Gudsforståelsen åpne opp for muligheter, i like stor grad som den kan føles begrensende.

I sin doktoravhandling peker Graff- Kallevåg på at LaCugnas forening av flere teologiske temaer, slik jeg var inne på i teoridelen, kan sies å være LaCugnas treenighetsprosjekt oppsummert, der hun argumenterer for en flerstemmig tolkning av Gud (Graff- Kallevåg, 2015, s.297). Siden det kan hevdes at LaCugna slik inkluderer «all» teologi inn i sin treenighetsforståelse blir det vanskelig å si hva som ikke vil falle inn under hennes treenighetsteologi. Man kan derfor si at det var «lett» å finne og tolke momenter fra intervjuene som lot seg «passe inn» med LaCugnas tanker. Samtidig er denne sammensatte, flerstemmige måten å se teologi på, i samsvar med det kateket Kari peker på, og den teologiforståelse jeg selv legger til grunn (se 3.2): At Gud alltid er større, og at det derfor kan være en vanskelig oppgave å si noe om Gud i det hele tatt. Dette kan imidlertid også sies å

³⁶ Lånt av Robert Jenson (i Graff- Kallevåg, 2015, s.69).

være LaCugnas poeng, siden hun insisterer på å ta utgangspunkt i det mennesker konkret har kunnet erfare, nemlig Guds selvåpenbaring og selv- kommunisering gjennom frelseshistorien og Guds handling med verden bevitnet i Bibelen (Ibid.).

En flerstemmig gudsforståelse kan forstås å åpne også for at alle slags mennesker kan forstå seg selv i relasjon til Gud (ontologiske rommelighet). Kari tolker flertallet i den trinitariske strukturen som en åpning for også å inkludere mangfoldige menneskelige selvforståelser: «Det er plass i treenigheten», sier Kari. Ifølge LaCugna er menneskets selvforståelse knyttet til forståelsen av fenomenet «person», som er å anse som en person i frihet (1991, s.244). Slik sett kan treenighetens kjærlighetsfellesskap inkludere også frie enkeltmenneskers egenkjærlighet, samt mangfoldige menneskelige selvforståelser i forhold til for eksempel identitet, tro og tvil, og opplevelser av å være innenfor eller utenfor sosiale kategorier. Slik kan Gud oppleves relevant for alle mennesker med deres ulike selvoppfatninger, knyttet til for eksempel kjønn, etnisitet og seksuell legning (1991, s.266ff).³⁷

I sammenheng med mangfoldige menneskelige selvforståelser tenker jeg LaCugnas (1993) problematisering av kjønn og gudsspråk er relevant som aldri før. Hun er opptatt av hvordan kjønn og trinitarisk språk mennesket bruker om Gud, kan fremme eller hemme den frihet og egenverd ulike mennesker kan oppleve i relasjon til Gud. Treenighetsteologi kan slik gjøres mer relevant for livstolkning ved bevissthet om blant annet inkluderende gudsspråk.

Et annet poeng er knyttet til en forståelse av å definere seg som innenfor eller utenfor en kategori som «kristen». Siri trekker fram at for mange konfirmanter er tilhørighet til kirken på grunn av tradisjon en viktig verdi. De oppsøker ikke nødvendigvis kirkelig konfirmasjon fordi de søker en «kristen» identitet/livstolkning.

Samtidig er trosopplæringens formål, slik det er forankret i Plan for trosopplæring (2010) å bidra til opplæring i tro på den treenige Gud. Alle kateketene framhever at det å delta i trospraksis er viktig i konfirmantarbeidet, noe som svarer til det doksinologiske perspektivet til

³⁷Ved hjelp av treenighetsdoktrinens personbegrep og frigjørings- og feministteologi argumenterer LaCugna for marginaliserte gruppers selvforståelse i lys av treenighetsdoktrinen (1991, s.266ff).

LaCugna (1991, s.335ff). Funnene fra analysen kan tale for en mer praksisnær og deltakende undervisning, slik at konfirmanter selv kan oppleve Den hellige ånd konkret, i stedet for fokus på kognitive treenighetsteologiske forklaringer. For Elin innebærer bruk av trospraksiser det å legge til rette for at konfirmanter kan «møte Jesus», som hun sier. Men hva da med de konfirmanter som forstår seg selv utenfor en definert tro og livstolkning, men allikevel ønsker konfirmasjon på bakgrunn av tradisjon?³⁸

Her kan det altså finnes en spenning mellom treenighetens rommelighet for inkludering av ulike selvforståelser, og dens «mål» om deltakelse i den hellige dansen. I konfirmantundervisningskonteksten handler det slik jeg ser det om navigering i balansen mellom misjonsoppdraget og ansvaret for etisk ivaretagelse av ulike menneskers egenverd og selvforståelse, slik at også tvil og «tradisjon» kan ha sin plass.

5.1.3 Treenighetsteologien og ungdoms forståelse av tilværelsen

Ifølge definisjonen av kristen livstolkning fra Plan for trosopplæring,³⁹ angår livstolkning i tillegg til menneskets selvforståelse også en forståelse av vårt medmenneskelige liv, samt hele vår tilværelse, inkludert skaperverket (Kirkerådet, 2010, s.14).

Kateket Siri løfter fram etiske konsekvenser for det medmenneskelige liv som følge av Jesu liv. Ifølge LaCugna har treenighetsdoktrinen praktiske konsekvenser blant annet for etikk. Dette ikke bare på grunnlag av bibelfortellingens etiske dimensjoner fra de ti bud Moses fikk av Gud (2 Mos 20,1-17) til Jesu livs etiske eksempel, men også fordi mennesker er del av den hellige dansen treenighetsdoktrinen anses å være. Slik kommer Guds skapende og frelsende krefter inn også mellom mennesker i verden, ved hjelp av Den hellige ånd (LaCugna, 1991, s.362).

Etter min erfaring er etikk et tema som engasjerer konfirmanter i særlig grad, fordi etiske dilemmaer oppleves tett på deres eget liv. Kateketene jeg intervjuet kunne bekrefte dette. I

³⁸ Dette dilemmaet mellom nærhet og avstand er et moment jeg var inne på også i mitt tidligere masterarbeid(2020)

³⁹ Se avsnitt 3.4

lys av LaCugnas teori mener jeg kateketen kan bruke sosial treenighetsteologi som utgangspunkt for å tematisere etiske perspektiver og omvendt. Når kateketen evner å vise sammenhengen mellom troen på den treenige Gud og menneskets livstolkning, i forhold til for eksempel etiske holdninger til tilværelsen, vil jeg hevde at det kan være lettere for konfirmanter å se meningen også med treenighetsteologien. Når livstolkningen har et treenighetsteologisk innhold konfirmanter i dag kan relatere seg til, gir kateketen tilgang til nøkler for å kunne åpne for relevansen for konfirmantens eget levde liv. Hvis disse nøklene tilbys, vil mulighetsrom (Afdal, 2013, s.154) kunne åpnes.

I hvilken grad kan da treenighetsdoktrinens etiske konsekvenser ifølge LaCugna, også bidra til ressurser for forvalter- og miljøetiske dimensjoner ved menneskets forhold til jorda og skaperverket? Dette spesifikke temaet kommer i liten grad fram i materialet. Ungdoms forhold til jorda, miljøet og skaperverket er imidlertid et særlig aktuelt aspekt ved deres livstolkning. Vår tids klimakrise kan, slik kriser gjerne gjør, sies å ha en negativ påvirkning på ungdoms virkelighetsoppfatning inkludert deres tillit til styresmakter. I følge med Greta Thunberg har mange ungdommer, noen av dem konfirmanter, streiket skolen og demonstrert i protest mot voksne, som de opplever ikke responderer på deres ønsker og krav om endret klimapolitikk, som vedrører deres framtid og livsvilkår.

Når man skal diskutere hvordan teologi om den treenige Gud som kirken bekjenner, kan fortolkes med ungdoms livstolkningsvilkår som utgangspunkt; deres selvoppfatning og oppfatning av verden, mener jeg det er nødvendig å finne ut av hva som preger deres livstolkning slik «den faktisk oppleves og er i dag». Her kan vi etter mitt syn hente ressurser fra en teologiforståelse med utgangspunkt i en kontekstuell og pragmatisk tilnærming (Henriksen, 2007). Hva er ungdoms kontekst og livssituasjon i dag, og hva er deres behov for bruk av teologien? Hvor er det skoen trykker, eller samvittigheten gnager, for å bruke Jan-Olav Henriksens (2007) analogi til teologiens oppgave. Opplevelsen av å stå i en krise som vedrører ens eksistens, som i tillegg foreløpig er uten løsningsutsikter, og som direkte angår ungdom selv som fremtidens voksne, er svært relevante trekk ved virkeligheten «slik den er». Spørsmålet blir altså hvordan selvoppfatning, kontekst og teologi kan møtes.

På bakgrunn av LaCugnas argumentasjon om treenighetsdoktrinens praktiske og kontekstuelle relevans (Graff- Kalleståg, 2015, s.298) for menneskets liv, vil jeg hevde at den også er

relevant for hvilken forståelse mennesket kan ha av verden som sådan, og for klimautfordringen spesielt. Her har LaCugna har fått kritikk for å fokusere for mye på selve mennesket, uten å innlemme det i en større kosmologisk kontekst (Karkkainen, 2007, s.193). Klimakrise var ikke et tema på Jesu tid, ei heller da LaCugna skrev sin treenighetsteologi (1991). Allikevel er Jesu hovedbudskap nestekjærlighet, slik kateket Siri poengterer. Nestekjærlighet kan være en bærende drivkraft for all etikk, også miljøetiske perspektiver for vern om naturen og ivaretagelse av jordas «lidelse».

For samtidig som Gud gjennom Jesus lider med mennesket, lider Gud også med hele jorda som sin skapning. Jesu seier over døden kan slik videre fortolkes som ikke bare å gjelde mennesker, men alt som lever (Jenkins, 2008). Oppstandelseshåpet er derfor ikke bare knyttet til menneskets oppstandelse fra døden, men til hele jordens nyskaping (Ireneus i Værge, 2011, s.48; Hegstad, 2015, s.266). Det er ikke dermed sagt at forventningen om nyskapingen skal hindre menneskelig handling for å motvirke klimakrisen. Det ville være etisk uforsvarlig etter min mening (Henriksen, 2008), og jeg vil anta det også vil stride mot de fleste ungdommers opplevelse av det etiske perspektivet ved klimakrisen.

Av de praktiske konsekvenser vi kan tenke følger av treenighetsdoktrinen, mener jeg slik også kallet til å kjempe for miljøvern kan ligge, som gode krefter som bygger opp alt Guds skaper- og frelsesverk gjennom kjærlighetens hellige dans, slik LaCugna mulig ville forklare det. Med økoteologiske perspektiver (Deane-Drummond, 2017) som ressurs for treenighetsteologien, kan det være mulig å ta på alvor den klimautfordringen som ligger i ungdoms livstolkning i dag, uten at treenighetsteologiens relevans blir mindre.

6 Avslutning: Oppsummering og utblikk

I denne masteroppgaven har jeg søkt å svare på min problemstilling: *Hvordan reflekterer kateketer i Den norske kirke over treenighetsteologiens relevans for konfirmanter livstolkning?* Jeg har brukt kvalitativ, empirisk metode med utgangspunkt forskningsintervju med tre kateketer. Jeg har analysert materialet og drøftet funn på bakgrunn perspektiver fra LaCungas sosiale treenighetsteologi.

Det er tre hovedfunn som framkommer av analysen. Det første viser at det finnes en spenning og ambivalens innad i hvert intervju i forhold til i hvilken grad treenighetsteologi av kateketene oppfattes å være relevant for konfirmanter eller ikke. Det andre peker i retning av at mer økonomiske forklaringer av treenighetsteologi, med utgangspunkt i frelseshistorien, kan lede til økt mulighet for å se relevansen av doktrinen. Det tredje og siste av hovedfunnene viser at Den hellige ånd av kateketene oppleves som den personen som er mest komplisert å forstå og forklare, men samtidig beskriver kateketene at Den hellige ånd er den som konkret virker til endring og ny praksis i levd liv.

I drøftingskapitlet har jeg argumentert for at en treenighetsteologi med utgangspunkt i økonomiske perspektiver, forankret i bibelnarrativet, kan øke mulighetene for at mennesket opplever treenighetsteologi, og sin forståelse av den treenige Gud, som relevant for eget liv og livstolkning. Videre har jeg hevdet at treenighetsteologi kan yte ressurser for ulike deler av livstolkningen, både menneskelige selvforståelser, og for mellommenneskelig etikk. I kjølvannet av LaCungas argumentasjon for treenighetsdoktrinen som en doktrine med praktiske konsekvenser for menneskelivet, mener jeg at også økoteologiske ressurser bør sees i sammenheng med treenighetsteologien. Dette siden jeg mener sosial treenighetsteologi sett i sammenheng med økoteologi kan bidra med teologisk støtte for livstolkningen på bakgrunn av den påvirkning klimaendringer har for ungdoms oppfatning av sine omgivelser; jorden og skaperverket.

Til slutt et lite utblikk: Jeg tenker det er viktig å fortsette samtalen om treenighetsteologiens relevans både i kirken; som i menighetsstaber og i refleksjoner sammen med konfirmanter, samt i academia. Kanskje kan undervisningsansatte utfordres til, med større tydelighet, å formidle til konfirmanter hvilke mulige ressurser treenighetsdoktrinen kan gi for livstolkning; slik som mulighet for et positivt selvbilde, endring til ny praksis, samt ressurser for forståelse

av tilværelsen og skaperverket vi lever i. Teologen Kärkkäinen har formulert en «visjon» for treenighetsdoktrinen, som jeg vil slutte meg til som avslutning på denne oppgaven. Han skriver at både kirken og akademia har en stadig viktig oppgave i å fortsette samtalen om treenighetsdoktrinens relevans for levd liv, til tross for at dette kan være krevende, grunnet de mange og motsetningsfulle stemmer i debatten. At treenighetsdoktrinen slik kan komme i dialog med menneskers livstolkning er ikke bare av avgjørende betydning for å videreføre kirkens tro til dagens ungdommer og kommende generasjoner, men det kan endatil bidra til kirkens åndelige vekst:

Theologians' continuing struggle with and debate about the formulation of the doctrine is but another way of responding to the call of the church to both understand and express the faith revealed in the Bible and tradition for each new generation. This continuing dialogue among various, at times diverse, even contrasting voices is the fertile soil out of which real spiritual fruit grows. (2007, s. xiv)

7 Litteratur

Afdal, G. (2013). *Religion som bevegelse. Læring, kunnskap og mediering*. Oslo: Universitetsforlaget

Alvesson, M. (2003). Methodology for close up studies: Struggling with closeness and closure. *Higher education: The international journal of higher education and educational planning*, 46 (2), s. 167- 193

Anker, Trine. 2020. *Analyse i praksis. En håndbok for masterstudenter*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Astley, J. (2002). *Ordinary Theology. Looking, Listening and Learning in Theology*. Explorations in Practical, Pastoral and Empirical Theology- Series. Burlington, USA: Ashgate Publishing Company

Bibelen. Det norske bibelselskap. 2011

Cartledge, M. J. (2006). Empirical- Theological Models of the Trinity: Exploring the Beliefs of Theology Students in the United Kingdom. *Journal of Empirical Theology*19 (2), s. 137-162 https://brill.com/view/journals/jet/19/2/article-p137_2.xml

Deane-Drummond, C. (2017). *A Primer in Ecotheology: Theology for a Fragile Earth*. Cascade books

Den norske kirke. (2010). *Plan for trosopplæring. Gud gir- vi deler*. Oslo: Kirkerådet

Eget arbeid (2020): Selvstendig masterarbeid i emnet «K5720 Kristen livstolkning og livsmestring», høstsemesteret 2020. Upublisert.

Ekstrand, T. (2007). Treenigheten. I M. Martinson, O. Sigurdson & J. Svenungsson (Red.), *Systematisk teologi. En introduction*, s. 121- 142. Stockholm: Verbum

Flyvbjerg, B. (2001). *Making Social Science Matter. Why social inquiry fails and how it can succeed again*. United Kingdom: Cambridge University Press

- Graff- Kallevåg, K. (2015). *The Triune God and Baptism: An analysis and discussion of the relationship between the Trinity and baptism in the theology of Robert W. Jenson and Catherine Mowry LaCugna*. Avhandling (Ph.D). Oslo: MF Norwegian School of Theology
- Graff- Kallevåg, K. og Kaufman, T.S. (2018). Kapittel 1 Spiritualitet i kirkens trosopplæring. I K. Graff- Kallevåg & T. S. Kaufman (Red.), *Byggekløss- spiritualitet? En studie av spiritualitet i Den norske kirkes trosopplæring*. Prismet- bok. Oslo: IKO- forlaget
- Gravem, P. (1996). Livstolkning. *Prismet: Pedagogisk tidsskrift*, 47 (6), s. 235- 274
- Grenz, S. J. (2001). *The Social God and the Relational Self: A Trinitarian Theology of the Imago Dei*. Louisville. London: Westminster John Knox Press
- Gunton. C. E. (1997). *The Promise of Trinitarian Theology*, 2nd ed. Edinburg: T&T Clark.
- Hasker, W. (2010). Objections to Social Trinitarianism. *Religious Studies* 46 (4), s. 421- 439
- Hegstad, H. (2015). *Gud, verden og håpet. Innføring i kristen dogmatikk*. Oslo: Luther Forlag
- Hegstad, H. (2018). Kapittel 4 Gud «berører». I K. Graff- Kallevåg & T. S. Kaufman (Red.), *Byggekløss- spiritualitet? En studie av spiritualitet i Den norske kirkes trosopplæring*. Prismet- bok. Oslo: IKO- forlaget
- Henriksen, J-O. (2007). *Teologi i dag. Samvittighet og selvkritikk*. Oslo: Fagbokforlaget
- Henriksen, J-O. (2008). Teologi i tro, håp og kjærlighet til Jorden. *Halvårsskrift for praktisk teologi*, 2008 (2), s. 76- 81
- Henriksen, J-O. (2013). Åpenbaring, erfaring og teologi. *Teologisk tidsskrift*, 2 (4), s. 379- 395
- Henriksen, J- O. (2016). Everyday Religion as Orientation and Transformation: A Challenge to Theology. *Nordic Journal of Religion and Society* 29 (1), s. 36- 51
- Jenkins, W. (2008). *Ecologies of Grace: Environmental ethics and Christian Theology*. Oxford University Press

- Johnsen, E. (2017). Kapittel 2: Fem versjoner av samme virkelighet. I Elisabeth Tveito Johnsen (Red.): *Gudstjenester med konfirmanter. En praktisk- teologisk dybdestudie med teoretisk bredde*. Prismet- bok. Oslo: IKO- forlaget
- Kärkkäinen, V-M. (2007). *The Trinity. Global Perspectives*. Louisville, London: Westminster John Knox Press
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. 3. utg. Oslo: Gyldendal
- LaCugna, C. M. (1991). *God for Us. The Trinity and Christian Life*. San Francisco: Harper One. An Imprint of Harper Collins Publishers.
- LaCugna, C. M. (1993). God in communion with us: The Trinity. I C.M LaCugna (Red.), *Freeing theology: The essentials of theology in feminist perspective* (s. 83- 114). San Francisco, California: Harper San Francisco
- Leftow, B. (2011). *Anti-Social Trinitarianism*. 2011. Oxford University Press
- Moltmann, J. (1973) *The crucified God*. 40th anniversary edition (2015). Fortress Press, U.S
- Moltmann, J. (1981). *The Trinity and the Kingdom: The Doctrine of God*. London: SCM Press
- O'Collins, G. (1999). *The tripersonal God: Understanding and Interpreting the Trinity*. New York and Mahwah, NJ: Paulist Press
- Pannenberg, W. (1991). *Systematic Theology vol. 1*, trans. Geoffrey W. Bromiley. Grand Rapids: Eerdmans.
- Peters, T. (1993). *God as Trinity. Relationality av Temporality in Divine Life*. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press
- Postholm, M-B. (2010). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget
- Rise, S. (2017). *Treenig teologi- historisk, systematisk, kontekstuel*. Serie: Kyrkjefag profil 31. Oslo: Cappelen Damm

Væрге, J. (2011). *Det betroede menneske. Opgør med forfreden kristendom*. København: Forlaget Anis

Zizioulas, J. (1985). *Being as Communion: Studies in Personhood and Communion*. Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press.

8 Vedlegg

8.1 Vedlegg 1, Intervjuguide til semistrukturert intervju

Kandidatnummer 4502, AVH5045, våren 2021, MF

Intervjuguide til semistrukturert intervju

- 1) OPPVARMINGSSPØRSMÅL
 - a) Takk for at du ville la deg intervjuet! Temaet for det vi skal snakke om, handler om treenigheten og hvilken relevans den har for konfirmanter.
 - b) Hvor lenge har du jobbet med konfirmanter?
 - c) Hvor mange konfirmanter har du?
 - d) Hvilke undervisningsmåter eller arbeidsmåter pleier dere å benytte i deres konfirmandundervisning? F eks: Forelesning, gruppesamtaler, individuelle samtaler, film, skriveoppgaver, tegne/ forme, drama, gruppeoppgaver, praktiske oppgaver i gudstjenesten, lage gudstjenester, turer, musikk, dans, leir osv
 - e) Er det noen temaer du synes ofte engasjerer konfirmantene, og noen som er mer vanskelige eller utfordrende å undervise om?

- 2) OM FORSTÅELSE AV TREENIGHETEN
 - a) Husker du hvordan du selv lærte om treenighet/ at Gud var treenig?

- b) Tenker du at det kan være en sammenheng mellom konfirmanternes eget liv og deres treenighetsforståelse? OMFORMULERT TIL: Har treenigheten noe å gjøre med konfirmanternes eget liv?
- c) Hvordan vil du beskrive Gud som treenig?
- d) Hva kan karakterisere de ulike personene i guddommen?

3) OM FORSTÅELSE AV KRISTEN LIVSTOLKNING

- a) Hva vil det si å tolke sitt liv i lys av den kristne tro?
- b) Handler treenigheten om konfirmanternes eget liv, tenker du? Hvorfor? Hvorfor ikke?

4) OM TREENIGHETSLÆRENS RELEVANS FOR KONFIRMANTERS LIVSTOLKNING

- a) Hvor relevant er treenighetslæren for konfirmanternes liv, mener du?
- b) Er treenighetslæren til hjelp for hvordan konfirmanter tenker om seg selv, synes du?

5) OM FORMIDLING AV TREENIGHETSLÆRE OG KRISTEN LIVSTOLKNING I KONFIRMANTARBEIDET

- a) Hvordan (formidler du treenighetsteologi) underviser du om treenigheten i konfirmentarbeidet hos dere?
Hvilke bilder eller forklaringsmodeller bruker dere?
- b) Hva synes du er mest viktig at konfirmentene lærer om treenighetsteologi?
(Spørsmålet ble ikke stilt til Elin. Det virket overflødig i samtalen, siden hun snakket mye fritt og av seg selv kom inn på dette deltemaet)
- c) Kan treenigheten «brukes»/ være til nytte i den enkelte konfirmants levde liv? På hvilken måte, tenker du? Hvordan?
- d) I hvilken grad tenker du at konfirmentene opplever treenighetslæren relevant, meningsfull og/ eller aktuell? På hvilken måte?

e) Hvordan *gjør* dere treenighetslæren aktuell og relevant hos dere?

6) PERSONLIGE DATA:

- a) Hva heter stillingsbetegnelsen du har?
- b) Hvilken utdanningsbakgrunn har du?
- c) I hvor mange år har du jobbet i konfirmentarbeidet/ kirkelig undervisning og trosopplæring?

8.2 Vedlegg 2, Informasjonsskriv om deltakelse i forskningsprosjekt

Vil du delta i forskningsprosjektet «Å undervise om den treenige Gud»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt for masteravhandling kirkelig undervisning. Denne studien vil søke kunnskap om kirkelig ansattes forståelse av den treenige Gud, og hvordan treenighetsforståelsen formidles til konfirmanter.

I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Studien undersøker hvilken treenighetsforståelse som finnes i praksisfeltet, og de praktisk-pedagogiske utfordringer og muligheter som ligger i formidlingen av denne forståelsen. Studien forutsetter at den teologi som skapes og utøves i praksisfeltet, er av stor betydning, og

like viktig som «boklig» lærdom. Det vil derfor *ikke* være fokus på i hvilken grad den ansatte har «rett lære». Treenighetsteologi kan sies å være et vanskelig og abstrakt tema. Nettopp derfor er det svært interessant å finne litt mer ut av hvordan kirkelig undervisningsansatte forstår, og søker å gjøre dette temaet relevant, meningsfullt og forståelig for konfirmantene.

Studien vil innebære ett intervju om temaet, som vi antar vil ta ca 1 – 1,5 time.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Det er *MF vitenskapelige høyskole for teologi, religion og samfunn* som er ansvarlig for prosjektet.

Det er masterstudent xxxxxxxxxx, i programmet *Erfaringsbasert master i kirkelig undervisning*, som vil intervju og gjennomføre prosjektet, under veiledning av Kristin Graff-Kallevåg, førsteamanuensis i systematisk teologi og religionspedagogikk ved MF.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I denne studien vil studenten intervju tre kirkelig ansatte. Utvalget vil bestå av prester og/ eller kateketer. De ansatte skal ha ansvar for planlegging og gjennomføring av konfirmantundervisning i menigheter i Den norske kirke.

Vi har henvendt oss til bispedømmekontorer i Østlandsområdet for å få kontaktopplysninger for relevante deltakere til studien. Derfor henvender vi oss til deg.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det å delta på ett intervju, fortrinnsvis et fysisk møte, men det kan også være aktuelt med digitalt intervju på Zoom/ Teams/ Telefon, grunnet pandemien.

Spørsmålene handler om hvordan du forstår Gud som treenig, og hvordan du formidler treenighetsteologi i undervisningen i konfirmantarbeidet. Noen spørsmål vil også handle om

kristen livstolkning. I tillegg samler vi inn opplysninger om hvilken utdanning du har, og antall år du har jobbet i stillingen.

Intervjuet blir tatt opp med lydopptaker, og studenten tar notater underveis. Intervjuet vil skrives ned (transkriberes) fra lydopptak til skriftlig materiale i etterkant av intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er kun student xxxxxxxx og veileder Kristin Graff- Kallevåg, førsteamanuensis ved MF, som har tilgang til opplysningene.

Datamaterialet vil oppbevares på et sikkert sted, innelåst når det ikke brukes til analysearbeidet.

Vi vil erstatte navnet og kontaktopplysningene dine med en kode, som lagres adskilt fra de øvrige data. Det vil kun brukes fiktive (oppdiktede) navn i nedskrevet materiale. Hvis det er deler av intervjuet som kan avsløre identitet eller sted, vil dette skrives om, eller ikke tas med.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres i sammenheng med transkripsjonen til skriftlig materiale. Når lyd materialet er skrevet ned, vil lydfilet slettes. Når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er i oktober 2021, vil alle personopplysninger slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra *MF vitenskapelige høyskole for teologi, religion og samfunn*, har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- *MF vitenskapelige høyskole for teologi, religion og samfunn* ved førsteamanuensis Kristin Graff- Kallevåg, tlf 22 59 06 33/ e- post: Kristin.Graff@mf.no , eller masterstudent xxxxxxxx, tlf: xxxxxx/ e-post: xxxxxxx
- Vårt personvernombud: Berit Widerø Hillestad, tlf. 22 59 05 95 og e-post: Berit.W.Hillestad@mf.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Kristin Graff- Kallevåg

xxxxxxxxxxx

(Førsteamanuensis/ veileder)

(student, *Erfaringsbasert master i kirkelig undervisning*)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Å undervise om den treenige Gud* og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

8.3 Vedlegg 3, Godkjenning fra NSD

NSD sin vurdering

Skriv ut

Prosjekttittel

Kirkelig ansattes forståelse av treenighetsteologiens relevans for menneskelig livstolkning, særlig med henblikk på konfirmantarbeid

Referansenummer

266459

Registrert

13.01.2021

Behandlingsansvarlig institusjon

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Kristin Graff- Kallevåg, Kristin.Graff@mf.no, tlf: 22590633

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student**Prosjektperiode**

12.02.2021 - 31.10.2021

Status

01.03.2021 - Vurdert

Vurdering (1)**01.03.2021 - Vurdert**

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 01.03.2021 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personverntjenester/tylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger og særlige kategorier av personopplysninger om religion frem til oktober 2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

For alminnelige personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a.

For særlige kategorier av personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf.

personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lenger enn nødvendig for å oppfylle formålet.

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

Zoom/teams er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Kajsa Amundsen
TE. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

8.4 Vedlegg 4, Redegjørelse for gjenbruk av teori i hht godkjent unntaksbestemmelse

Vedrørende masteroppgaven til kandidatnr: 4502

20.05.21

VEDLEGG NR 4:

REDEGJØRELSE FOR GJENBRUK AV TEORI I HHT GODKJENT UNNTAKSBESTEMMELSE

Høsten 2020 tok jeg masteremnet K5720: *Kristen livstolkning og livsmestring*, ved MF vitenskapelige høyskole. Dette var et emne innenfor disiplinen systematisk teologi, i studieprogrammet «Erfaringsbasert master i kirkelig undervisning», som emnet var en del av. Dette programmet består av to mindre, selvstendige masterarbeider, der et av disse er arbeidet jeg refererer til i masteroppgaven jeg skriver våren 2021; som er den siste av i alt tre masterarbeider i programmet.

Jeg har søkt om, og fått tillatelse til, å gjenbruke teori jeg brukte i mitt tidligere masterarbeid (såkalt unntaksbestemmelse, godkjent av MFs studieadministrasjon i e-postkorrespondanse 15.12.20). Samtidig fikk jeg innvilget ny ordgrense på 15 000 ord.

I unntaksbestemmelsen forutsettes det naturlig nok grundig bruk av referanser til det som gjenbrukes. I mitt tidligere arbeid brukte jeg LaCognas treenighetsteologi (1991) som materiale i en analyse der Peder Gravems (1996) livstolkningsforståelse var teoriperspektivet. Når jeg redegjør for LaCognas teori (1991), vil jeg ligge tett opp til momenter fra mitt tidligere masterarbeid (2020). Jeg refererer til det tidligere masterarbeidet og redegjør for hva som er gjenbrukt løpende i teksten. Alt er imidlertid skrevet med nye ord.

Jeg valgte å gjenbruke teoriperspektivet til LaCugna (1991) fordi jeg gjennom arbeidet med denne teorien i mitt tidligere masterarbeid, så at den var interessant og relevant som teoriperspektiv for en empirisk undersøkelse av treenighetsforståelse i praksis. Samtidig utgjør den foreliggende masteroppgaven kun 15 studiepoeng, noe som arbeidsmessig ville bli omfattende ved bruk av empirisk metode, hvis også teoriperspektivene var «nye».

Jeg vil referere til det egne arbeidet underveis i masteroppgaven våren 2021, ved å bruke betegnelsen «mitt tidligere masterarbeid» og «Eget arbeid 2020», når jeg refererer.

Arbeidet er upublisert.